

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

SİVİLLERE YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN TERÖR
EYLEMLERİNİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ: ANKARA GAR
VE GAZİANTEP SOKAK DÜĞÜNÜ TERÖR
SALDIRILARI

ÜMİT BAŞARIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA

2018

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

SİVİLLERE YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN TERÖR
EYLEMLERİNİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ: ANKARA GAR
VE GAZİANTEP SOKAK DÜĞÜNÜ TERÖR
SALDIRILARI

ÜMİT BAŞARIR

20167770

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PROF.DR. FATMA GÜL CİRHİNLİOĞLU

LEFKOŞA

2018

KABUL VE ONAY

Ümit Başarır tarafından hazırlanan “Sivillere Yönelik Gerçekleştirilen Terör Eylemlerinin Psikolojik Etkileri: Ankara Gar ve Gaziantep Sokak Düğünü Terör Saldırısı” başlıklı bu çalışma, 18/9/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Yeterlilik olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Fatma Gül Cirhinlioğlu (Danışman)

Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Ebru Çakıcı (Başkan)

Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç.Dr. Ezgi ULU

Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Prof.Dr. Mustafa SAĞSAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.

Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürecin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

18/09/2018

İmza

ÜMİT BAŞARIR

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmamın her aşamasında bana rehberlik eden ve destek veren tez danışmanım Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU ve değerli hocalarım Doc. Dr. Meryem KARAAZİZ, Uzm. Klinik Psikolog İpek ÖZSOY, Öğ.Gör. Ariel Mitchell LADUM İPEKCİOĞLU'na teşekkür ederim.

Çalışma boyunca yanımda olan ve yardımcı olan tüm arkadaşlarıma, ayrıca Gaziantep'teki katılımcılara ulaşmam için bana yardımcı olan Sabri EMRE, Sosin SELÇUK ve Arif SELÇUK'a teşekkür ederim.

Ankara Gar Terör Saldırısından ağır yaralı olarak kurtulan ve bu çalışmaya verdikleri emeklerden dolayı sevgili İlyas KAYA ve Ayşegül DUMAN'a teşekkür ederim.

Gaziantep Sokak Düğünü ve Ankara Gar (On Ekim) Terör Saldırısında kendisi ve bir yakını etkilenen veya bu aileleri sosyal, hukuksal alanda yalnız bırakmayan herkese teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca yanımda olan ve desteğini esirgemeyen abim İhsan BAŞARIR'a ve aileme, zor günlerde desteğini hissettiğim Serhat ÖZDEMİR, Duygu OKUR, Mehmet DEMİR, Ömer TAŞDEMİR, Mir Ayetullah YILDIZ ve İmhan NAKÇI'ya teşekkür ederim.

Ümit BAŞARIR

ÖZ

SİVİLLERE YÖNELİK GERÇEKLEŞTİRİLEN TERÖR EYLEMLERİNİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ: ANKARA GAR VE GAZİANTEP SOKAK DÜĞÜNÜ TERÖR SALDIRISI

Bu araştırmanın amacı IŞİD'in gerçekleştirdiği Ankara Gar (On Ekim) ve Gaziantep (Sokak Düğünü) Terör Saldırılarına maruz kalan veya bir yakını maruz kalmış kişilerin Travma Sonrası Stres, Anksiyete ve Sosyal Destek düzeylerinin incelenmesidir.

Araştırmanın evreni 10 Ekim 2015 Ankara Gar ve 20 Ağustos 2016 Gaziantep (Sokak Düğünü) terör saldırısına maruz kalan veya bir yakını maruz kalmış kişilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi Ankara Gar ve Gaziantep (Sokak Düğünü) saldırısına maruz kalanlardan 60 kişi, bir yakını maruz kalmış kişilerden de 60 kişi olmak üzere toplamda 120 kişi üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Katılımcı Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmada çıkan bulgulara göre hem olaya maruz kalan hem de bir yakını maruz kalmış kişilerde kaygı ve travma düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ayrıca sosyal destek alan bireylerin travma ve kaygı düzeylerinde belirgin bir azalma olduğu görülmektedir. Araştırmada katılımcıların öğrenim durumları, etkilendikleri olay, etkilenme dereceleri de travma ve kaygı düzeylerini etkilemiştir. Hiç eğitim almamış ve orta ve ağır yaralı olan katılımcıların travma ve kaygıları yüksek çıkmıştır. Gaziantep saldırısından etkilenen katılımcıların Ankara Gar saldırısından etkilenen katılımcılara göre travma ve kaygı düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Çıkan bu sonuca göre yaşanan terör saldırıların benzerlikleri olsa da etkilenme dereceleri farklılık gösterebilir.

Anahtar Kelimeler: Travma, kaygı, terör saldırısı, sosyal etki

ABSTRACT

PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF TERRORIST ATTACKS THAT AGAINST TO CIVILIANS: TEROR ATTACKS OF ANKARA STATION AND GAZIANTEP STREET WEDDING

The aim of this study is to investigate the Post-Traumatik Stress, Anxiety and Social Support levels of people who exposed or who has a relative has been exposed to terrorist attacks of Ankara Station (10 October) and Gaziantep (Street Wedding) that conducted by ISIS.

The universe of the research consisted from people who exposed or who has a relative has been exposed to terrorist attacks of Ankara Station (10 October 2015) and Gaziantep Street Wedding (20 August 2016). The sample of the study was evaluated with total of 120 people, 60 of whom were exposed to Ankara Station and Gaziantep Street Wedding terrorist attacks and other 60 of whom has a relative has been exposed to that attacks. In this research; ((Post-Traumatic Stress Diagnostic Scale, Beck Anxiety Scale, Multidimensional Perceived Social Support Scale)) and Participant Information Form that prepared by the researcher were used as data collection tools.

According to the findings of the study, anxiety and trauma levels were founded high in both group of exposed and has relatives who has been exposed to terrorist attacks. Also it is observed that; there is a significant decrease in trauma and anxiety level of individuals who get social support. In the study, the educational status of the participants, the event they were affected and the degree of influence is affected the trauma and anxiety levels. The anxiety and trauma level of uneducated and middle and heavy injured people was founded high. The trauma and anxiety levels of the participants who were affected by the Gaziantep attack were higher than the ones who affected by the Ankara Gar attack. According to this results, although the similarities of the terror attacks, affected degree may differ.

Keywords: Trauma, Anxiety, Teror Attack, Social Effect

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLO DİZİNİ.....	xi
EKLER.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv

1.BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	2
1.3 Araştırmanın Önem.....	2
1.4 Sınırlılıklar.....	3
1.5 Tanımlar.....	3
1.5.1 Travma.....	3
1.5.2 Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB).....	4
1.5.3 Ankara Gar (On Ekim) Katliamı.....	4
1.5.4 Gaziantep (Sokak Düğünü) Katliamı.....	4

1.6 Hipotezler.....	5
2.BÖLÜM.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1 Travma.....	6
2.2 Travmatik Olaylardan Etkilenme Olasılığı Olan Gruplar.....	6
2.3 Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB).....	7
2.4 Anksiyete.....	7
2.5 Sosyal Destek.....	8
2.6 Terör Saldırıları.....	9
2.7 Psikolojik ve Sosyal Etki	10
3.BÖLÜM.....	11
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	11
3.1 Araştırmanın Modeli.....	11
3.2 Evren ve Örneklem.....	11
3.3 Veri Toplama Aracı.....	11
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	12
3.3.2 Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği.....	12
3.3.3 Beck Anksiyete Ölçeği.....	13
3.3.4 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	13
3.4 Verilerin Toplanması.....	14

3.5 Verilerin İstatistiksel Analizleri.....	14
4.BÖLÜM.....	16
BULGULAR.....	16
5.BÖLÜM.....	55
TARTIŞMA.....	55
6.BÖLÜM.....	66
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
KAYNAKÇA.....	69
EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	88
İNTİHAL RAPORU.....	89
ETİK KURULU ONAYI.....	90
AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU	91

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı (n=120)	16
Tablo 1.2. Katılımcıların yaşanan olay ve sosyal destek alma durumlarına göre dağılımı (n=120)	18
Tablo 1.3. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ), Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden (ÇBASDÖ) aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler (n=60)	20
Tablo 1.4. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların yaş gruplarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	21
Tablo 1.5. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	22
Tablo 1.6. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların medeni durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	23
Tablo 1.7. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	24
Tablo 1.8. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların maruz kaldıkları saldırıya göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	25

Tablo 1.9. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olaydan etkilenme derecesine göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	27
Tablo 1.10. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	29
Tablo 1.11. Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)	30
Tablo 1.12. Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)	31
Tablo 1.13. Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin ücretli olması durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)	32
Tablo 1.14. Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)	33
Tablo 1.15. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar (n=60).....	35
Tablo 1.16. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ), Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden (ÇBASDÖ) aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler (n=60)	37
Tablo 1.17. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	38

Tablo 1.18. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	39
Tablo 1.19. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların medeni durumlarına göre durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	41
Tablo 1.20. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	42
Tablo 1.21. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların etkilenilen olaya göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	44
Tablo 1.22. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay anında olay yerinde olma durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	45
Tablo 1.23. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)	46
Tablo 1.24. Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=31)	47
Tablo 1.25. Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=31)	48
Tablo 1.26. Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=31)	49

Tablo 1.27. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanları arasındaki korelasyonlar**51**

Tablo 1.28. Katılımcıların gruplarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=120)**52**

EKLER

EK 1: Katılımcı Bilgi Formu.....**77**

EK 2: Beck Anksiyete Ölçeği.....**80**

EK 3: Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği.....**83**

EK 4: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....**87**

KISALTMALAR

ABD: Amerikan Birleşik Devletler

APA: Amerikan Psikiyatri Birliği

ASD: Algılanan Sosyal Destek

BAÖ: Beck Anksiyete Ölçeği

ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DSM 5: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders,

KBF: Katılımcı Bilgi Formunun

KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu

İŞİD: Irak, Şam İslam Devleti

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TSSTÖ: Araştırmada Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği

TTB: Türk Tabipler Birliği

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi ve sınırlılıkları ele alınmıştır.

1.1 Problem Durumu

Travmatik olaylar hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde sıkça karşılaşılan sorunlardandır. Son dönemlerde yaşanan travmatik olayların insanların ruh sağlığı üzerindeki etkileriyle ilgili yapılan çalışmalar artmıştır. Bu bağlamda travmatik yaşam olayları olarak terör saldırıları hem Ortadoğu hem de Avrupa da geniş kitleler üzerinde psikolojik etkilerinden kaynaklı önem verilmesi ve sıklıkla çalışılması gereken bir konudur.

Travma kişinin gündelik hayatındaki işleyişi bozan, başa çıkmakta zorlandığı, genellikle aniden gelişen olaylardır. Travma Sonrası Stres Bozukluğu kişinin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden, kişide korku duygusunu yaratan, kişinin tek başına üstesinden gelemeyen ve aşırı uyarılmışlığa sebep olan bir psikolojik hastalıktır. Bu olaylar kişinin stres ve kaygı düzeyini de arttırmaktadır.

Travmatik deneyim bireylerde diğer yaşam olaylarında üstesinden gelebilen becerisinin artık işlemez hale gelmesidir (Türksoy-Karalı, 2001).

Travmatik olaylar doğa kaynaklı deprem, sel, yanardağ patlaması, tsunami gibi olaylar olabileceği gibi insan kaynaklı savaş, kaza, taciz, tecavüz, terör saldırıları gibi olaylar da olabilir. Travma kavramı içerisinde savaş ve terör saldırıları geniş kitleleri etkileme ve baş edilmesi güç olması bakımından ayrı bir yere sahiptir. Terör saldırıları sonrası yaşanan ölümler, yaralanmalar, yıkımlar ve saldırı sonrası psikolojik, sosyal ve siyasal etkiler travmatik olayın etkilerini daha da arttırmaktadır. Terör saldırıları sonrasında olaya doğrudan

maruz kalanların yanı sıra, aileleri, yakınları ile olayın etkilerini medyadan takip eden bireylerin de travmaya dolaylı olarak maruz kaldığı söylenebilir (Aktaş, Bulduk ve Ark.).

Travmayı açıklamada bireyin yaşadığı problemlerin işlevselliği bozması önemli bir etkidir. Travmaya verilen tepkiler belli bir aşamaya kadar olağan tepkilerdir. Fakat bu tepkilerin belirli bir süreyi geçmesi, kişinin gündelik ve sosyal yaşamını olumsuz etkilemesi Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) kavramlarının önemli etkenlerindendir. Travma, toplumda %50 ile %90 aralığı gibi yüksek oranlarda görülen bir durum olup, Travma Sonrası Stres Bozukluğu %5 ile %10 u arasında gelişmektedir (Wittchen, 2009). TSSB kadınlarda erkeklere göre iki kat da fazla görülmektedir. Kadınlar TSSB da önemsenecek boyutlarda risk faktöründedirler (Keane, 2006).

Terör saldırılarından etkilenen bireylerin travmaları incelendiğinde, olaya tanık olan, yaralanan ve olaydan etkilenenlerin yakınları olaydaki detaylar tekrar tekrar gözlerinin önüne gelir. Bu bireyler travmatik yaşantı sonrasında olayı çağrıştıran her türlü şeyden kaçınabilirler. Ayrıca kişi olayı hatırladığında çarpıntı, terleme, titreme ve titreklik gibi fiziksel tepkileri de yaşayabilmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Ankara Gar ve Gaziantep Düşün katliamlarında, olaya maruz kalan veya bir yakını maruz kalmış bireylerin travma sonrası stres ve anksiyete düzeylerinin çeşitli değişkenlerle incelenmesi. Aynı zamanda bu bireylerin yaşadıkları olay karşısında gördükleri sosyal destek düzeylerinin travma sonrası stres ve anksiyetelerini ne boyutta etkilediği de incelenmektedir. Ankara Gar ve Gaziantep Düşün katliamında, olaya maruz kalan veya bir yakını maruz kalmış bireylerin Travma Sonrası Stres, Anksiyete ve Sosyal Destekleri de karşılaştırılmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Yaşadığımız coğrafyada toplumlar arasında etnik, mezhepsel, inançsal ve siyasal farklılıkların bir güç ve dayatma unsuru olarak kullanılması siyasal ve sosyal açıdan toplumun ayrışması ve kutuplaşmasına sebep olmaktadır. Bu

kutuplaşmayla birlikte gelişen baskı ve şiddet olayları büyük kitleleri etkilemesinden önemli travmatik olaylara sebep olmaktadır. Terör saldırıları doğrudan veya dolaylı etkileriyle geniş insan kitleleri üzerinde önemli etkiler oluşturur. Bu etkiler daha çok psikolojik etkilerdir. Bu sebeple insan psikolojisi üzerinden bu denli etkili olan terör saldırılarının psikolojik ve sosyal etkilerinin araştırılması, insanların terör saldırılarından daha fazla etkilendikleri değişkenlerin belirlenmesi önemlidir. Bunun yanında hem var olan terör saldırıları mağdurlarına hem de daha sonra yaşanabilecek saldırılar ardından toplum ve birey psikolojisi için travmatik olaylara nasıl müdahale edileceğine dair bu araştırma bize önemli bir kaynak olacaktır.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırmada Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ), Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Katılımcı Bilgi Formunun (KBF) ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Araştırmada Ankara Gar ve Gaziantep Düşün katliamında olaya tanık olan, olaydan etkilenen ve olaydan etkilenenlerin yakınlarının TSSB, Anksiyete ve Sosyal Destek boyutlarının incelenmesi hedeflenmektedir. Ancak bu saldırılara maruz kalan bireylerin hem Türkiye'deki farklı şehirlerde ikamet etmesinden kaynaklı hem de araştırmanın olayın direk mağdur ve mağdur yakınlarını kapsadığından yüksek bir sayıya ulaşamaması açısından sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

1.5.1 Travma

Kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik her türlü tehdit travma olarak ele alınmaktadır. Travma hiç beklenilmeyen bir anda yaşamımıza, vücut bütünlüğümüze yaşamımızdaki süreklilik ve bütünlüğe yönelik ani ve kişiyi baş edemeyecek boyutta etkileyen bir olaydır. Travmatik olay karşısında kişide dehşete düşme, korku ve çaresizlik duygularının ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

1.5.2 Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)

Travma Sonrası Stres Bozukluğu, DSM-5'te gerçek bir ölüm veya ölüm tehdidi, yaralanma, kişinin vücut bütünlüğünü tehdit edilme durumuyla karşılaşılması, bu tür duruma tanık olma gibi travmatik olaylar sonrası açığa çıkabilen tablo olarak açıklanmaktadır. İlk olarak Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanısını koyabilmek için kişinin travmatik bir olaya maruz kalması gerekir. Bu travmatik olay kişinin kendisi veya başkasına yönelik ciddi bir zarar veya ölüm tehdidi düzeyinde olması gerekmektedir. Kişi bu travmatik olaya karşı yoğun bir tepki, korku ve çaresizlik duygusunu yaşamaktadır. Kişide olayın tehdit algısına göre kaygısı değişecektir. Kişideki tehdit algısı arttıkça kaygısı da doğru orantılı olarak artmaktadır (Beaton, 1998).

1.5.3 Ankara Gar (On Ekim) Terör Saldırısı

10 Ekim 2015'te KESK, DİSK, TMMOB ve TTB'nin "Savaşa inat barış hemen şimdi", Acil barış, acil demokrasi şiarıyla düzenlediği Emek, Barış ve Demokrasi mitingi başlamadan önce Ankara Tren Garı önünde kitlenin en kalabalık olduğu noktada birkaç saniye içinde iki patlama yaşandı (Evrensel Gazetesi, 2018). Yaşanan patlama İŞİD terör örgütünün iki canlı bombaları oldukları belirlendi. Ankara Gar katliamında 102 kişi yaşamını yitirirken yüzlerce insan da yaralandı. Bir başka gazete haberine göre ise miting için Ankara Tren Garı önünde toplanan emekçilere yönelik yapılan bombalı saldırıda 100'ü aşkın insan yaşamını yitirirken 500'den fazla insan ise yaralandılar (Gerçek Gazetesi, 2015). Türkiye tarihinin en çok can alan terör eylemi, Ankara'daki bombalı saldırıda en az 95 kişi yaşamını yitirdiği belirtilmektedir (Diken, 2015). 10 Ekim 2015'te terör örgütü İŞİD saldırısı sonucu 100 kişinin yaşamını yitirdiği katliamla ilgili görülen davada karar verildi. Mahkeme 9 sanığa 'Anayasal düzeni ihlal' suçundan birer kez, 'kasten öldürme' suçundan da 100'er kez olmak üzere toplam 101'er kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verdi (Cumhuriyet Gazetesi, 2018).

1.5.4 Gaziantep (Sokak Düğünü) Terör Saldırısı

20 Ağustos ta Gaziantep Şahinbeyli ilçesinde sokakta yapılan bir düğünde İŞİD terör örgütünün canlı bomba ile gerçekleştirdiği katliamda 51 kişinin

yaşamını yitirdiği, 69 kişinin de yaralandığı belirlendi (Cumhuriyet Gazetesi, 2016). Bu saldırı sonrası çoğu çocuk 56 kişi yaşamını yitirmiş, 100'e yakın kişi de yaralanmıştır (Hürriyet, 2016).

1.6 Hipotezler

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, etkilenilen olay, olaydan etkilenme derecesi, olay sonrası destek görme, destek alınan kişi, sosyal destek alma süresi ve sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre Anksiyete, Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Algılanan Sosyal Destekleri açısından anlamlı farklılık gösterebilecek değişkenlerdir.

Terör saldırısına bir yakını maruz kalan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, etkilenilen olay, olaydan etkilenme derecesi, olay sonrası destek görme, destek alınan kişi, sosyal destek alma süresi ve sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre Anksiyete, Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Algılanan Sosyal Destekleri açısından anlamlı farklılık gösterebilecek değişkenlerdir.

Kendisi ve ya bir yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Anksiyete, Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Algılanan Sosyal Destek puanları arasında anlamlı farklılık oluşabilir.

2.BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Travma

Kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne yönelik her türlü tehdit travma olarak ele alınmaktadır. Travma hiç beklenilmeyen bir anda yaşamımıza, vücut bütünlüğümüze yaşamımızdaki süreklilik ve bütünlüğe yönelik ani ve kişiyi baş edemeyecek boyutta etkileyen bir olaydır. Travmatik olay karşısında kişide dehşete düşme, korku ve çaresizlik duygularının ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Bir olayın travma olarak açıklanabilmesi için gerekli bazı nitelikler vardır. İlk olarak insan eliyle olmayan, doğal nedenlerden dolayı gerçekleşen deprem, sel, tsunami, çığ vb. doğal afetler örnek gösterilebilir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). İkinci olarak da insan eliyle ancak kaza sebebiyle gerçekleşen trafik kazaları, yangınlar gibi olaylar sıralanabilir. Son olarak ise insan eliyle ve isteyerek gerçekleştirilen savaş, terör saldırıları, istismar, taciz, işkence, tecavüz gibi olaylar örnek olarak gösterilebilir.

2.2 Travmatik Olaylardan Etkilenme Olasılığı Olan Gruplar

Travma belirtileri sadece olayı yaşayan kişiyle sınırlı değildir. Travmatik olaya tanık olanları da kapsamaktadır. Hatta travmatik olayı yaşayan kişiyi dinlemek dahi kişileri etkileyebilmektedir. Bu sebeple travmaya bağlı oluşan stres kişinin kendisini etkilemesi dışında, kişinin yakın çevresini de travmatik olarak etkilemektedir. Bu bağlamda travmaya maruz kalmış kişilerle birlikte onların yakınların da psikolojik destek görmeleri gerekmektedir.

2.3 Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)

Doğal yollarla veya insan eliyle gerçekleşen olaylara karşı kişinin verdiği tepkilerle işlevselliğinin bozulması travmanın etkilerini anlamada önemlidir. Kişinin verdiği tepkiler sonucu bozulan işlevselliği bir aydan sonraki süreçler için TSSB sebep olmaktadır (APA, 1994).

TSSB olan kişilerde travmanın tekrar tekrar deneyimlenmesi, hatırlanan uyaranlarla gerçekleşir. Kişi bu uyaranları hatırladıkça onlardan kaçınmaya çalışır. Bu kaçınmalar kişide kısa süreli rahatlama ve kaygının azalmasını sebep olabilir. Ancak uzun vadede kişinin kaçındığı uyaranlara karşı direncini kırar ve daha fazla kaygılanmasına sebep olmaktadır. Bu durumda kişinin sosyal yaşamını ciddi anlamda olumsuz etkilemektedir.

Travma sonrasında en çok gelişen ruhsal bozukluk TSSB olmaktadır. TSSB'dan sonra akut stres bozukluğu, genellenmiş kaygı, fobik bozukluk ve uyku bozukluğu izlemektedir (Giaconia, Reinherz ve Silverman, 1995; akt, Bulut, 2009).

Aynı travmatik olaya maruz kalan bireylerin hepsinde Travma Sonrası Stres Bozukluğu açığa çıkmamaktadır. TSSB'nin açığa çıkması için stres kaynağı alan travmatik olay gerekli olmasına rağmen yeterli değildir. TSSB'nin açığa çıkmasında farklı etnik, dini, kültürel, psikolojik, fiziksel, ailesel, sosyal faktörler ve kişilik özellikler rol oynamaktadır (Kaplan ve Sadock, 1998; akt Özçetin ve ark., 2008).

Yapılan bazı araştırmalara göre travmatik olaylardan çocuk ve yetişkinlerin farklı etkilendiklerini açığa çıkmıştır. Çocukların travmatik olaylara karşı gösterdikleri tepkiler gelişimsel dönemlerine göre belirlenmektedir (Coffman, 1998).

2.4 Anksiyete

Anksiyete, içten gelen, belirsiz, korku, kaygı, sıkıntı, kötü bir şey olacaktı endişesi ile yaşanan nedeni bilinmeyen bunalı duyusudur. Kişinin yaşamına yönelik herhangi bir tehdit veya tehdit şeklinde algılanan bir çeşit alarm duyusudur. İçerden veya dışarıdan gelen tehlike veya tehlike algısına karşı yaşanan tepki olarak da açıklanmaktadır. Az düzeydeki tedirginlik

durumu da kişinin paniklemesine, bununla birlikte kaygısını açığa çıkarabilir. Anksiyete bozukluğu DSM-IV'te belli alt başlıklara göre sınıflandırılmıştır: Yaygın Anksiyete Bozukluğu, Panik Bozukluk, Agorafobi ile birlikte, Agorafobi ile birlikte olmayan, Özgül Fobi, Sosyal Fobi, Obsesif, Kompulsif Bozukluk, Posttravmatik Stres Bozukluğu, Akut Stres Bozukluğu, Genel Tıbbi Duruma Bağlı Anksiyete Bozukluğu, Madde Kullanımına Bağlı Anksiyete Bozukluğu, Başka Türü Adlandırılmayan Anksiyete Bozukluğu Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)' ya göre kişiliğin bilinçli bölümünde hissedilen ve ortaya çıkan tehlike sinyalidir.

2.5 Sosyal Destek

Kişinin psikolojik olarak sağlıklı olabilmesi için, yaşamdaki belli zorlayıcılarla başa çıkması, stres faktörüne karşı direnç sağlayabilmesiyle iyi hissetmesi gerekmektedir. Bireyler bazı durumlarda bu iyi hissetme halini sürdürmede zorlanabilirler. Bu tür durumlarda bireyin sosyal destek alıp almadığı ve ya sosyal desteğin önemi açığa çıkmaktadır.

Bireylerin yaşamlarında önemli bir yer tutan, gerek görüldüğünde bireye duygusal, maddi ve bilişsel (zihinsel) yardım sağlayan tüm kişiler arası ilişkiler, sağlığı korumaya yarayan sosyal destek sistemleri olarak tanımlanmaktadır (Hogue, 1985). Sosyal desteği maddi, duygusal ve bilişsel olarak incelemek daha açıklayıcı olmaktadır.

Maddi Destek; bireyin günlük yaşamdaki sorumluluklarında gereksinim duyduğunda başkaları tarafından sağlanan maddi destek veya ekonomik yardım gibi bir eylemdir (Sorias, 1990; akt Ardahan, 2006).

Duygusal Destek; bireyin sevgi, şefkat, güven, ilgi, empati ve bir gruba ait olma gibi sosyal gereksinimlerini karşılamaktadır (Banaz 1992, Yıldırım 1997). Bireyde kişiler arası ilişkilerde değer verildiği ve güven duyulduğunu göstermektedir.

Bilişsel (Zihinsel) Destek; kişinin problemlerini çözmesine yardımcı olan bilgi olarak açıklanabilir. Kişinin kendisini tanıması ve kişilik değerlerini açığa çıkaran geri bildirimler de bilişsel destektir.

2.6 Terör Saldırıları

Sözlük tanımları birbirine benzese de, ülkelerin siyasi duyarlılıkları ve uluslararası politikaları terörün yasal tanımlarında önemli farklılıklar yaratmaktadır. Terör, terörizm, terörist ve terör örgütü gibi kavramlar hakkındaki tanımlar, bakış açılarına göre farklılaşmaktadır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti 3713 sayılı Anayasa Kanunu'nda, "Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek" ifadesi yer almaktadır (T.C. Anayasası, 2008). ABD Yasası'nda, ise "alt ulusal gruplarca veya gizli ajanlar tarafından" ifadesine rastlanmaktadır (U.S. Code Selection 2005). Fransa'nın Terörle Mücadele Kanunu ise terörü, "baskı veya tehdit yoluyla mevcut kamu düzeninin ciddi olarak bozulması amacıyla bireysel veya toplu olarak bulunulan herhangi bir faaliyet" şeklinde tanımlamaktadır (Kaya, 2006). Bu durum, ülkelerin tehdit algılamalarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Terör temel olarak, kişilerin olumlu bir benlik algısına sahip olmak ve kendilerini güvende hissetmek için sığındıkları toplumsal gruplara zarar vermeyi amaçlar. Grup kimliğini ve güven duygusunu hedef alan terör/şiddet eylemleri hem fiziksel hem de psikolojik açıdan yıkıcıdır. Terör yüzyıllardır toplumların ve sistemlerin sorun olarak tanımladığı bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde de terör gündemden hiç inmeyen, herkesin hayatını bir yönüyle etkileyen bir olgu olarak yıllardır varlığını sürdürmektedir.

Terör eylemlerinin amacını ve hedeflerini nasıl seçtiğini anlamak için öncelikle terörün psikososyal etkilerini incelemek gerekmektedir. Çünkü terörizm her ne kadar korku ve şiddet üzerine kurulu olsa da bu şiddet amaçsız ve rastgele değildir (Demirli, 2011). Toplumsal yapının oluşumunu incelemek, terörün psikososyal etkilerini anlamak için öncelikli olarak önemlidir. Toplum, birçoğu yaşamları boyunca asla bir araya gelmeyecek olan binlerce ya da milyonlarca bireyin, aynı etnik, dini, ulusal ya da ideolojik gruba ait olmaya dayalı yoğun bir aidiyet duygusuyla birbirlerine bağlanmasıyla oluşmaktadır (Volkan, 2005).

İnsanlar terör saldırılarına doğrudan maruz kalmamış olsalar da çeşitli medya yayın organlarında yer alan savaş haberleri nedeniyle de dünyanın güvensiz bir yer olduğunu düşünür ve benzer korkular yaşayabilirler (Pat-Horenczyk, Abramovitz ve ark., 2007; Pfefferbaum ve ark., 2001; Thabet ve ark., 2004). Terör gibi travmatik bir olaya maruz kalmanın psikolojik etkileri çok çeşitlidir ve kişilerin teröre karşı geliştirdikleri tepkiler de çeşitli faktörlere bağlı olarak belirlenmektedir.

2.7 Psikolojik ve Sosyal Etki

Psikolojik etki; terör gibi travmatik bir olaya maruz kalmanın psikolojik etkileri çok çeşitlidir ve kişilerin teröre karşı geliştirdikleri tepkiler de çeşitli faktörlere bağlı olarak belirlenmektedir (DiGiovanni, 2004). Teröre doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan kişilerin tepkileri ilgilenmeme, empati/sempati kurma ya da travma olarak üç temel grupta değerlendirilebilir. Kişi, fiziksel olarak çok uzakta gerçekleşmiş ve kültürel olarak kendisiyle ilişkilendirmediği taraflar arasında gerçekleşen eylemlerde ilgilenmeme tavrını benimseyebilir. Diğer yandan, olay fiziksel olarak kendisine uzak bir yerde gerçekleşse de, taraflardan biriyle sembolik ya da kültürel olarak özdeşleşmesi gibi durumlarda söz konusu tarafla empati/sempati de kurabilir. Olaya hem kültürel hem de fiziksel yakınlık olması durumunda ise terör eylemine doğrudan ya da kitle iletişim araçları aracılığıyla maruz kalan kişiler çeşitli ölçülerde travma geçirebilmektedirler.

Sosyal etki; Yaşanan saldırılar sonrası, saldırının birinci mağduru ya da olay anında saldırı alanında bulunuyor olmasıyla olayda bir yakınının zarar görmesi, yaşadığı yere yakın olması, saldırıya maruz kalan kesimle kültürel, inançsal , duygusal bağ varsa kişiyi psikolojik ve sosyal olarak etkileme derecesi farklılık göstermektedir. Türkiye’de yaşanan herhangi bir terör saldırı sonucu toplumun neredeyse tamamı bundan etkilenmekte ancak bunun kişide yaratacağı psikolojik sosyal tahribat değişkenlik göstermektedir.

Direk olaya mahruz kalan ya da olayda yaralanan kişinin sosyal durumu çok etkilenmektedir. Güven duygusu azalmakta, zamanla sosyal çevresinden uzaklaşmaktadır. Sosyal ortamdan uzaklaşıp içine kapanma durumu uzadıkça travma ve kaygısı da artmaya başlamaktadır (Gölge, 2005).

3.BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi, araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları açıklanacaktır. Bununla birlikte araştırmaya ilişkin gerekli bilgilerin toplanma aşamasında yararlanılan ölçüm araçları ile ölçeklerin uygulanma süreci ve istatistik çalışmasında kullanılan analiz yöntemleri hakkında bilgi içermektedir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Sivillere Yönelik Gerçekleştirilen Terör Eylemlerinin Psikolojik Etkilerinin: Ankara Gar ve Gaziantep Sokak Düğünü Terör Saldırı belirlenmesi amacıyla yapılmış tanımlayıcı bir araştırmadır ve tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara ve Gaziantep'te sivillere yönelik gerçekleştirilen terör saldırılarına maruz kalan veya bir yakını maruz kalmış bireyler oluşturmaktadır.

Evrende yer alan tüm bireylere ulaşılması zaman, maliyet ve kontrol bakımından mümkün olmadığından dolayı Ankara'dan 60 (maruz kalan 30 kişi, bir yakını maruz kalmış olanlardan 30 kişi) ve Gaziantep'ten 60 kişi (maruz kalan 30 kişi, bir yakını maruz kalmış olanlardan 30 kişi) olmak üzere 120 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verilerini toplamak için, Kişisel Bilgi Formu, Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ), Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin (ÇBASDÖ) yer aldığı anket formu kullanılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacı tarafından geliştirilen katılımcıların kişisel bilgilerini ölçmek amacıyla yaş, cinsiyet, medeni durum, kiminle yaşadığı, öğrenimi, mesleği, yaşadığı yer değişkenlerine ilişkin sorular yer almaktadır. Ayrıca yukarıdaki değişkenlere ek olarak araştırmanın konusuyla ilgili travma ve anksiyeteyi etkilediği olay, olaya tanık olup olunmaması, olaydan etkilenen kişi, etkilenme derecesi, olay sonrası destek görülüp görülmemesi gibi değişkenleri etkileyecek olan ek sorularda dahil edilmiştir.

3.3.2 Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ)

Travma sonrası stres tanı ölçeği kırk dokuz sorudan oluşmaktadır. Gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır yaralanma, bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir durumla karşılaşması, böyle bir duruma tanık olma gibi ağır travmatik olaylardan sonra ortaya çıkabilen, özgül semptomlarla kendini gösteren bir tablo olarak tanımlanmaktadır.

Araştırmada Foa ve ark., (1997) tarafından geliştirilen Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması Işıklı (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapısı ve içeriği DSM-IV tanı kriterleri esas alınarak belirlenmiştir. Ölçek yardımıyla TSSB tanısı alabilecek kişileri belirlemek ve yaşadıkları belirtilerin şiddetini ölçmek mümkün olabilmektedir. (Foa ve ark., 1997). Ölçek, 18- 65 yaş grubundaki bireylere uygulanabilmektedir. Ölçeğin orijinali dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, kişinin yaşamış olduğu travmatik olayın türünü belirlemeyi amaçlamaktadır. İkinci bölümde eğer birden fazla travmatik olay varsa, kişiyi en fazla etkileyen travmatik yaşantıyı belirlemeye yöneliktir. Üçüncü bölüm Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği olarak isimlendirilmektedir ve travma belirtilerinin şiddetini ölçmek için 17 maddeden oluşan sorular vardır. Dördüncü bölümde, travmatik olayın kişinin yaşamı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik, evet-hayır şeklinde yanıtlanan 9 soru

bulunmaktadır. Evet yanıtlarının çokluğu, yaşamın çeşitli alanlarının olumsuz etkilendiğini göstermektedir.

Ölçeğin Türkçe formunun Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği iç tutarlılık katsayısı 0,93, madde-toplam test korelasyon katsayıları 0,39 ile 0,82 arasında değiştiği bulunmuştur. Tüm maddeler için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısının 0,93 olduğu bulunmuştur.

Araştırmacı tarafından yapılan iç tutarlılık testi sonuçlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği (Sıklık) formuna ve Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği (Şiddet) formuna ilişkin Cronbach alfa katsayısı 0,890 bulunmuştur.

3.3.3 Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ)

Bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerinin sıklığının belirlenmesini amaçlayan, 21 maddelik, öz-bildirim türü bir ölçektir. Her bir madde 0 ile 3 arası puanlanan Likert tipi bir değerlendirme ölçeğidir. Ölçekten alınabilecek puan 0 ile 63 arasındadır. Ölçekten alınan puanların yüksekliği, bireyin yaşadığı anksiyetenin şiddetini gösterir. Ölçeğin orijinal formu Beck ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ise Ulusoy ve arkadaşları (1998) tarafından yapılmıştır.

Araştırmacı tarafından yapılan iç tutarlılık testi sonuçlarına göre ölçeğe ilişkin Cronbach alfa katsayısı 0,946 bulunmuştur.

3.3.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) Zimet ve ark (1988) tarafından geliştirilmiştir (Zimet ve ark 1988). Eker ve ark (2001) tarafından yapılan ÇBASDÖ'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlilik ve güvenirlik çalışmasında Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.80-0.95 olarak bulunmuştur (Eker ve ark 2001). Ölçek toplam 12 maddeden oluşan ' Kesinlikle hayır 1.2.3.4.5.6.7. Kesinlikle evet' şeklinde 7 dereceli olarak düzenlenmiş Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin destek kaynaklarını yansıtan aile, arkadaş, özel destek, olmak üzere üç alt grubu bulunmaktadır. Ölçekte bulunan 3.4.8.11. maddeler aile, 6.7.9.12. maddeler arkadaş desteğini ve 1.2.5.10. maddeler de özel bir kişi desteğini ölçmektedir. Alt ölçeklerden alınabilecek en düşük puan 4, en yüksek puan ise 28'dir. Alt ölçeklerden

alınan puanların toplanması ile elde edilen toplam ölçek puanından alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan ise 84'tür. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Eker ve ark 2001).

Araştırmacının yapmış olduğu güvenilirlik analizi neticesinde ölçek geneline ilişkin cronbach alfa değeri 0,932 bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Anket uygulanacak bireylere ulaşmak için öncelikle alan taraması yapıldı. Gaziantep (sokak düğünü) terör saldırısına maruz kalan 30, bir yakını maruz kalmış olanlardan 30 kişi olmak üzere toplamda 60 kişiye anket uygulandı. Gaziantep saldırısındaki katılımcılara bir yerel gazeteci ve bireysel ilişkiler üzerinden ulaşılmıştır. Anketlerin tamamı birebir araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmı olayın yaşandığı mahallede yaşadıklarından iki (2) haftalık bir süreçte anketler tamamlanmıştır.

Ankara Gar (On Ekim) terör saldırısında da olaya maruz kalan 30, bir yakını maruz kalmış olanlardan 30 kişi olmak üzere toplamda 60 kişiye anket uygulanmıştır. Ankara Gar saldırısındaki olaya maruz kalmış veya bir yakını maruz kalmış katılımcılara ulaşmak biraz daha zor oldu. Çünkü Ankara'da Türkiye'nin her yerinden insanlar barış mitingine katılmıştı. Olaya maruz kalan veya bir yakını maruz kalmış bireyler de farklı şehirlerde ikamet etmektedirler. Bu katılımcılara ulaşmak için Ankara Gar olayında ağır yaralanan bir arkadaşım ve Ankara Gar (On Ekim) derneği üzerinden ulaşılmıştır. Katılımcıların bir kısmı ile Tekirdağ, İstanbul, Ankara' ya gidilerek birebir anketler uygulanmıştır. Diğer katılımcılar ise Ankara saldırısı duruşması için Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet edip duruşma tarihlerinde Ankara'ya gelenlerle anketler Ankara'da birebir uygulanmıştır.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Anket yoluyla elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra toplanan veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 24.0 istatistiksel veri analizi paket programı ile çözümlenmiştir.

Kendisi terör saldırısına maruz kalan ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin, olaya ilişkin durumun ve sosyal destek alma durumlarının belirlenmesi adına frekans tabloları oluşturulmuştur.

Katılımcıların anket formunda yer alan BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ'den almış oldukları puanlara ait ortalama, standart sapma, medyan, alt ve üst değer gibi tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

İstatistiksel çözümlerlerde kullanılacak hipotez testlerini belirlemek amacıyla veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek için normallik testlerinden Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri uygulanmış veri setinin normal dağılıma uymadığı saptanmıştır. Buna göre araştırmada parametrik olmayan hipotez testleri kullanılmıştır. Bağımsız değişkenini kategori sayısının iki olması durumunda Mann-Whitney U testi, bağımsız değişkenini kategori sayısının ikiden fazla olması durumunda ise Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Kruskal-Wallis testi neticesinde bağımsız değişkenin kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkması durumunda, farkın hangi kategorilerden kaynakladığını bulmak amacıyla Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ÇBASDÖ puanları arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile saptanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

1. Katılımcıların tanıtıcı özellikleri, yaşanan olay ve sosyal destek alma durumları

Tablo 1.1

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı (n=120)

	Kendisi		Akraba		Toplam	
	N	%	n	%	N	%
Yaş Grubu						
30 yaş ve altı	29	48,33	8	13,33	37	30,83
31-49 yaş arası	16	26,67	31	51,67	47	39,17
50 yaş ve üzeri	15	25,00	21	35,00	36	30,00
Cinsiyet						
Erkek	28	46,67	25	41,67	53	44,17
Kadın	32	53,33	35	58,33	67	55,83
Medeni durum						
Bekar	30	50,00	7	11,67	37	30,83
Evli	30	50,00	45	75,00	75	62,50
Boşanmış/Dul	0	0,00	8	13,33	8	6,67
Birlikte yaşanan kişiler						
Eş ve çocuklar	29	48,33	44	73,33	73	60,83
Eş	5	8,33	2	3,33	7	5,83
Anne-baba	16	26,67	3	5,00	19	15,83
Yalnız	3	5,00	3	5,00	6	5,00
Arkadaş/akraba	7	11,67	8	13,33	15	12,50
Öğrenim durumu						
Bir okul bitirmemiş	13	21,67	16	26,67	29	24,17

İlköğretim	15	25,00	23	38,33	28	23,33
Lise	13	21,67	10	16,67	23	19,17
Üniversite	19	31,67	11	18,33	30	25,00
Meslek						
Ücretli çalışan	22	36,67	24	40,00	46	38,33
Öğrenci	9	15,00	0	0,00	9	7,50
İşsiz	3	5,00	0	0,00	3	2,50
Kendi işi	0	0,00	5	8,33	5	4,17
Ev kadını	10	16,67	8	13,33	18	15,00
Emekli	6	10,00	7	11,67	13	10,83
İşsiz	13	21,67	16	26,67	24	20,00
Yaşanılan yer						
Şehir	56	93,33	49	81,67	105	87,50
İlçe	2	3,33	8	13,33	10	8,33
Köy-mezra	2	3,33	3	5,00	5	4,17

Tablo 1.1.'de araştırma kapsamına alınan kendisi terör saldırısına maruz kalmış olan ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %48,33'ünün 30 yaş ve altı, %26,67'sinin 31-49 yaş arası ve %25,0'inin 50 yaş ve üzeri yaş grubunda olduğu, %46,67'sinin erkek ve %53,33'ünün kadın olduğu saptanmıştır. Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %50,0'sinin bekar ve %50'sinin evli olduğu, %48,33'nün eş ve çocuklarıyla, %26,67'sinin anne-babasıyla yaşadığı görülmüştür. Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %21,67'sinin bir okul bitirmediği, %25,0'inin ilköğretim mezunu, %21,67'sinin lise ve %31,67'sinin üniversite mezunu olduğu, %36,67'sinin ücretli çalışan, %15,0'inin öğrenci, %16,67'sinin ev kadını ve %21,67'sinin işsiz olduğu, %93,33'ünün şehirde yaşadığı saptanmıştır.

Bir yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %13,33'ünün 30 yaş ve altı, %51,67'sinin 31-49 yaş arası ve %35,0'inin 50 yaş ve üzeri yaş grubunda olduğu, %41,67'sinin erkek ve %58,33'ünün kadın olduğu saptanmıştır. Bir yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %11,67'sinin

bekar, %75,0'inin evli ve %13,33'ünün boşanmış/dul olduğu, %73,33'ünün eş ve çocuklarıyla yaşadığı görülmüştür. Bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların %266,67'sinin bir okul bitirmediği, %38,33'ünün ilköğretim mezunu, %16,67'sinin lise ve %18,33'ünün ise üniversite mezunu olduğu, %40,0'ının ücretli çalışan, , %13,33'ünün ev kadını ve %26,67'sinin işsiz olduğu, %81,67'sinin şehirde yaşadığı görülmüştür.

Tablo 1.2.

Katılımcıların yaşanan olay ve sosyal destek alma durumlarına göre dağılımı (n=120)

	Kendisi		Akraba		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Etkilenilen olay						
Ankara gar katliamı	30	50,00	30	50,00	60	50,00
Gaziantep (Sokaktaki Düğün) Katliamı	30	50,00	30	50,00	60	50,00
Olay anında olay yerinde olma durumu						
Olan	60	100,00	18	30,00	75	62,50
Olmayan	0	0,00	42	70,00	45	37,50
Olaydan etkilenme derecesi						
Yara alınmadı	23	38,33	1	1,67	24	20,00
Hafif yaralanma	18	30,00	0	0,00	18	15,00
Orta düzeyde yaralanma	11	18,33	3	5,00	14	11,67
Ağır yaralanma	8	13,33	4	6,67	12	10,00
Yaşamını yitirme	0	0,00	52	86,67	52	43,33
Olay sonrası destek görme						
Destek gören	35	58,33	31	51,67	66	55,00
Destek görmeyen	25	41,67	29	48,33	54	45,00
Destek alınan kişi (n₁=35, n₂=31)						
Psikolog/psikiyatrist	24	68,57	21	67,74	45	68,18
Sosyal hizmet uzmanı	2	5,71	2	6,45	4	6,06
Doktor	1	2,86	1	3,23	2	3,03
STK	7	20,00	6	19,35	13	19,70
Aile	1	2,86	1	3,23	2	3,03

Sosyal destek**alma süresi (n₁=35, n₂=31)**

6 aydan az	20	57,14	15	48,39	35	53,03
6-12 ay	7	20,00	3	9,68	10	15,15
12-18 ay	6	17,14	3	9,68	9	13,64
18 ay ve üstü	2	5,71	10	32,26	12	18,18

Sosyal desteğin ücretli**olması durumu (n₁=35, n₂=31)**

Ücretli	9	25,71	2	6,45	11	16,67
Ücretsiz	26	74,29	29	93,55	55	83,33

Sosyal desteğin yarar**sağlama durumu (n₁=35, n₂=31)**

Hiç yararlı değildi	3	8,57	8	25,81	11	16,67
Biraz yararlıydı	15	42,86	9	29,03	24	36,36
Yararlıydı	14	40,00	12	38,71	26	39,39
Çok yararlıydı	3	8,57	2	6,45	5	7,58

Tablo 1.2.'de kendisi terör saldırısına maruz kalmış olan ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin yaşanan olay ve sosyal destek alma durumlarına göre dağılımı verilmiştir.

Kendisi terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %50,0'sinin Ankara gar katliamında, %50,0'sinin Gaziantep (sokak düğünü) katliamında terör saldırısına maruz kaldıkları, %38,33'ünün olaydan yara almadığı, %30,0'unun hafif, %18,33'ünün orta ve %13,33'ünün ağır yaralandığı saptanmıştır. Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %58,33'ünün olaydan sonra sosyal destek gördüğü sosyal destek görenlerin %68,57'sinin psikolog/psikiyatristten destek gördüğü, %57,14'ünün 6 aydan az süre ile sosyal destek gördüğü saptanmıştır. Terör saldırısı sonrası sosyal destek alanların %74,29'unun bu desteği ücretsiz aldığı, %42,86'sının sosyal desteğin biraz yararlı olduğunu ve %40,0'ının yararlı olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ve bir yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %50,0'sinin Ankara gar katliamında, %50,0'sinin Gaziantep (sokak düğünü) katliamında terör saldırısına maruz kaldıkları, %30,0'unun olay anında olay

yerinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların %86,67'sinin saldırıya maruz kalan yakının ağır yaralandığı saptanmıştır. Bir yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin %51,67'sinin olaydan sonra sosyal destek gördüğü sosyal destek görenlerin %67,74'ünün psikolog/psikiyatristten destek gördüğü, %48,39'unun 6 aydan az süre, %32,26'sının 18 aydan fazla bir süre sosyal destek gördüğü saptanmıştır. Terör saldırısı sonrası sosyal destek alanların %93,55'inin bu desteği ücretsiz aldığı, %25,81'inin sosyal desteğin yararlı olmadığını, %29,03'ünün biraz yararlı olduğunu ve %38,71'inin yararlı olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcılara ilişkin bulgular

Tablo 1.3.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların (BAÖ), (TSSTÖ) ve (ÇBASDÖ) aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler (n=60)

	n	$\bar{x}$	s	Medyan	Alt	Üst
BAÖ	60	25,02	15,12	24,5	0	63
TSSB (Sıklık)	60	24,95	11,50	27,5	5	45
TSSB (Şiddet)	60	25,22	11,61	27,5	5	48
Özel Bir İnsan	60	15,13	8,29	13	4	28
Aile	60	21,07	5,92	21	7	28
Arkadaş	60	19,67	6,66	21	4	28
ASDÖ	60	55,87	16,02	59,5	18	84

Tablo 1.3. 'te araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ), Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden (ASDÖ) aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden $\bar{x}=25,02\pm15,2$ puan aldıkları saptanmış olup, ölçekten alınan en düşük puan 0, en yüksek puan ise 63'tür.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ölçeğinden $\bar{x}=24,95\pm11,50$ puan, Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ölçeğinden $\bar{x}=25,22\pm11,61$ puan aldıkları tespit edilmiştir.

Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan özel bir insan alt boyutundan $\bar{x}=15,13\pm8,29$ puan, aile alt boyutundan $\bar{x}=21,07\pm5,92$ puan ve arkadaş alt boyutundan $\bar{x}=19,67\pm6,66$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden $\bar{x}=55,87\pm16,02$ puan aldıkları görülmüştür.

Tablo 1.4.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların yaş gruplarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Yaş Grubu	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X ²	P
BAÖ	30 yaş ve altı	29	24,07	15,39	20,00	1,899	0,387
	31-49 yaş arası	16	22,69	15,47	26,00		
	50 yaş ve üzeri	15	29,33	14,30	28,00		
TSSB (Sıklık)	30 yaş ve altı	29	25,34	11,40	28,00	0,640	0,726
	31-49 yaş arası	16	22,88	13,05	22,50		
	50 yaş ve üzeri	15	26,40	10,37	28,00		
TSSB (Şiddet)	30 yaş ve altı	29	26,34	12,05	31,00	0,839	0,657
	31-49 yaş arası	16	22,56	12,62	22,50		
	50 yaş ve üzeri	15	25,87	9,78	28,00		
Özel Bir İnsan	30 yaş ve altı	29	14,52	7,74	13,00	2,008	0,366
	31-49 yaş arası	16	17,50	7,44	18,00		
	50 yaş ve üzeri	15	13,80	10,05	8,00		
Aile	30 yaş ve altı	29	20,48	6,00	20,00	2,907	0,234
	31-49 yaş arası	16	20,31	5,31	20,00		
	50 yaş ve üzeri	15	23,00	6,35	26,00		
Arkadaş	30 yaş ve altı	29	19,48	6,80	21,00	0,613	0,736
	31-49 yaş arası	16	19,38	6,17	20,00		
	50 yaş ve üzeri	15	20,33	7,28	24,00		

ASDÖ	30 yaş ve altı	29	54,48	13,87	59,00	0,279	0,870
	31-49 yaş arası	16	57,19	16,13	60,00		
	50 yaş ve üzeri	15	57,13	20,26	52,00		

Tablo 1.4.'te terör saldırısına maruz kalan katılımcıların yaş gruplarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.4. incelendiğinde Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların yaş gruplarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 1.5.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Erkek	28	25,32	15,17	24,50	-0,074	0,941
	Kadın	32	24,75	15,31	23,50		
TSSB (Sıklık)	Erkek	28	23,82	10,41	24,50	-0,830	0,406
	Kadın	32	25,94	12,46	28,50		
TSSB (Şiddet)	Erkek	28	24,21	11,04	22,50	-0,749	0,454
	Kadın	32	26,09	12,19	31,00		
Özel Bir İnsan	Erkek	28	14,39	8,44	12,00	-0,686	0,493
	Kadın	32	15,78	8,23	16,00		
Aile	Erkek	28	21,50	6,08	24,00	-0,608	0,543
	Kadın	32	20,69	5,86	20,00		
Arkadaş	Erkek	28	18,93	7,48	24,00	-0,241	0,809
	Kadın	32	20,31	5,89	20,50		
ASDÖ	Erkek	28	54,82	18,30	56,00	-0,520	0,603
	Kadın	32	56,78	13,96	60,00		

Tablo 1.5.'te terör saldırısına maruz kalan katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.5. incelendiğinde, terör saldırısına maruz kalan katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 1.6.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların medeni durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Medeni durum	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Bekar	30	22,53	15,74	18,50	-1,561	0,119
	Evli	30	27,50	14,29	29,00		
TSSB (Sıklık)	Bekar	30	24,60	11,78	27,00	-0,289	0,773
	Evli	30	25,30	11,41	28,00		
TSSB (Şiddet)	Bekar	30	25,63	12,48	27,50	-0,178	0,859
	Evli	30	24,80	10,87	25,50		
Özel Bir İnsan	Bekar	30	14,27	7,88	12,00	-0,863	0,388
	Evli	30	16,00	8,72	16,00		
Aile	Bekar	30	20,63	6,01	20,50	-0,652	0,515
	Evli	30	21,50	5,90	22,50		
Arkadaş	Bekar	30	20,00	6,90	24,00	-0,564	0,573
	Evli	30	19,33	6,50	20,00		
ASDÖ	Bekar	30	54,90	13,68	60,00	-0,318	0,750
	Evli	30	56,83	18,25	55,50		

Araştırma kapsamına alınan, terör saldırısına maruz kalan katılımcıların medeni durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 4.6.'da verilmiştir.

Tablo 1.6. incelendiğinde, terör saldırısına maruz kalan katılımcıların medeni durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p<0,05$).

Tablo 1.7.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Öğrenim durumu	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X²	P	Fark
BAÖ	Bir okul bitirmemiş	13	35,62	7,74	36,00	11,766	0,008*	1-2
	İlköğretim	15	24,93	17,23	20,00			1-3
	Lise	13	21,92	12,71	18,00			1-4
	Üniversite	19	19,95	15,97	14,00			
TSSB (Sıklık)	Bir okul bitirmemiş	13	30,46	7,18	33,00	9,044	0,029*	1-3
	İlköğretim	15	27,67	13,85	34,00			1-4
	Lise	13	24,92	10,32	27,00			
	Üniversite	19	19,05	10,68	14,00			
TSSB (Şiddet)	Bir okul bitirmemiş	13	30,38	7,29	33,00	8,995	0,029*	1-3
	İlköğretim	15	27,33	13,54	34,00			1-4
	Lise	13	26,00	10,11	28,00			
	Üniversite	19	19,47	11,73	14,00			
Özel Bir İnsan	Bir okul bitirmemiş	13	14,92	8,62	16,00	0,041	0,998	
	İlköğretim	15	15,00	7,64	16,00			
	Lise	13	15,15	9,32	12,00			
	Üniversite	19	15,37	8,49	12,00			
Aile	Bir okul bitirmemiş	13	19,38	7,17	20,00	1,655	0,647	
	İlköğretim	15	21,53	5,32	21,00			
	Lise	13	22,54	5,98	24,00			
	Üniversite	19	20,84	5,57	21,00			
Arkadaş	Bir okul bitirmemiş	13	17,08	6,90	20,00	3,917	0,271	
	İlköğretim	15	19,33	5,75	20,00			
	Lise	13	21,54	6,28	22,00			
	Üniversite	19	20,42	7,31	24,00			
ASDÖ	Bir okul bitirmemiş	13	51,38	20,97	52,00	0,676	0,879	
	İlköğretim	15	55,87	13,36	59,00			
	Lise	13	59,23	14,89	60,00			

Üniversite	19	56,63	15,42	59,00
------------	----	-------	-------	-------

*p<0,05

Tablo 1.7.'de terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bir okul bitirmemiş katılımcıların Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar lise ve üniversite mezunu olan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin öğrenim durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bir okul bitirmemiş olan katılımcılar Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan, lise ve üniversite mezunu olan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek puan almıştır.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin öğrenim durumlarına Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Öğrenim durumlarına bakılmaksızın Terör saldırısına maruz kalan bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar benzer bulunmuştur.

Tablo 1.8.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların maruz kaldıkları saldırıya göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Etkilenilen olay	n	$\bar{x}$	S	Medyan	z	P
BAÖ	Ankara gar katliamı	30	20,37	16,72	13,50	-2,759	0,006*

	Gaziantep Katliamı	30	29,67	11,85	30,00		
TSSB (Sıklık)	Ankara gar katliamı	30	19,10	11,56	15,00	-3,854	0,000*
	Gaziantep Katliamı	30	30,80	8,04	32,50		
TSSB (Şiddet)	Ankara gar katliamı	30	19,53	12,07	15,00	-3,824	0,000*
	Gaziantep Katliamı	30	30,90	7,86	33,00		
Özel Bir İnsan	Ankara gar katliamı	30	15,10	8,71	12,50	-0,089	0,929
	Gaziantep Katliamı	30	15,17	7,99	16,00		
Aile	Ankara gar katliamı	30	20,30	5,86	20,00	-1,034	0,301
	Gaziantep Katliamı	30	21,83	5,98	24,00		
Arkadaş	Ankara gar katliamı	30	19,73	7,26	24,00	-0,504	0,614
	Gaziantep Katliamı	30	19,60	6,12	20,00		
ASDÖ	Ankara gar katliamı	30	55,13	17,63	57,50	-0,526	0,599
	Gaziantep Katliamı	30	56,60	14,50	60,00		

* $p<0,05$

Tablo 1.8.'de araştırma kapsamına alınan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Gaziantep (sokak düğünü) katliamına maruz kalan bireylerin BAÖ puanları, Ankara gar katliamına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Ankara gar katliamına maruz kalan terör mağduru bireylerin TSSB (Sıklık) formundan aldıkları puanlar, Gaziantep Gaziantep (sokak düğünü) katliamına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların maruz kaldıkları terör saldırısına göre bireylerin TSSB (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Gaziantep (sokak düğünü) katliamına maruz kalan bireylerin TSSB (Şiddet) formundan

aldıkları puanlar, Ankara gar katliamına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısına göre ASD genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 1.9.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olaydan etkilenme derecesine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Olaydan etkilenme derecesi	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X^2	p	Fark
BAÖ	Yara alınmadı	23	16,26	10,51	14,00	13,925	0,003*	1-2
	Hafif yaralanma	18	28,67	14,92	30,00			1-3
	Orta düzeyde yaralanma	11	28,27	13,20	30,00			1-4
	Ağır yaralanma	8	37,50	17,57	40,50			2-4,3-4
TSSB (Sıklık)	Yara alınmadı	23	18,35	8,90	18,00	13,417	0,004*	1-2
	Hafif yaralanma	18	29,61	11,89	34,00			1-3
	Orta düzeyde yaralanma	11	26,91	11,16	32,00			1-4
	Ağır yaralanma	8	30,75	10,05	29,50			
TSSB (Şiddet)	Yara alınmadı	23	18,83	9,35	18,00	11,713	0,008*	1-2
	Hafif yaralanma	18	29,61	11,20	34,00			1-3
	Orta düzeyde yaralanma	11	26,91	10,87	32,00			1-4
	Ağır yaralanma	8	31,38	12,49	32,00			
Özel Bir İnsan	Yara alınmadı	23	14,78	8,22	16,00	0,479	0,924	
	Hafif yaralanma	18	16,11	7,82	14,50			
	Orta düzeyde yaralanma	11	14,73	8,55	12,00			
	Ağır yaralanma	8	14,50	10,47	10,50			
Aile	Yara alınmadı	23	20,35	5,93	20,00	5,105	0,164	
	Hafif yaralanma	18	19,61	5,66	20,00			
	Orta düzeyde yaralanma	11	23,09	6,61	24,00			
	Ağır yaralanma	8	23,63	4,90	25,50			
Arkadaş	Yara alınmadı	23	20,04	6,30	24,00	1,495	0,683	
	Hafif yaralanma	18	19,83	5,73	20,50			
	Orta düzeyde yaralanma	11	18,18	7,48	20,00			
	Ağır yaralanma	8	20,25	9,21	24,50			
ASDÖ	Yara alınmadı	23	55,17	15,92	60,00	0,313	0,958	
	Hafif yaralanma	18	55,56	13,52	59,50			

Orta düzeyde yaralanma	11	56,00	17,79	52,00
Ağır yaralanma	8	58,38	21,49	55,50

* $p<0,05$

Araştırmaya dahil edilen, terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal – Wallis testi sonuçları Tablo 1.9.'da verilmiştir.

Araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Saldırıda yara almayan bireylerin BAÖ'den aldıkları puanlar diğer bireylere göre daha düşük bulunmuştur. Ayrıca saldırıda ağır yaralanan bireylerin BAÖ puanları hafif ve orta derecede yaralanan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre TSSB (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark saldırıda yara almayan katılımcılardan kaynaklanmakta olup, yara almayan katılımcıların TSSB (Sıklık) formundan aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha düşük bulunmuştur.

Araştırmaya dahil edilen terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark saldırıda yara almayan katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Saldırıdan yara almayan katılımcıların TSSB (Şiddet) formundan aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha düşüktür.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına ASD genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan,

aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 1.10.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Olay sonrası destek görme	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Destek gören	35	22,54	17,24	14,00	-1,950	0,051
	Destek görmeyen	25	28,48	10,91	28,00		
TSSB (Sıklık)	Destek gören	35	21,26	12,08	18,00	-2,739	0,006*
	Destek görmeyen	25	30,12	8,40	31,00		
TSSB (Şiddet)	Destek gören	35	21,94	12,51	18,00	-2,528	0,011*
	Destek görmeyen	25	29,80	8,50	32,00		
Özel Bir İnsan	Destek gören	35	15,74	8,90	16,00	-0,498	0,618
	Destek görmeyen	25	14,28	7,44	13,00		
Aile	Destek gören	35	21,49	5,92	22,00	-0,676	0,499
	Destek görmeyen	25	20,48	5,99	20,00		
Arkadaş	Destek gören	35	19,89	6,87	24,00	-0,488	0,625
	Destek görmeyen	25	19,36	6,47	20,00		
ASDÖ	Destek gören	35	57,11	16,56	59,00	-0,789	0,430
	Destek görmeyen	25	54,12	15,40	60,00		

* $p<0,05$

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 1.10.'da verilmiştir.

Tablo 1.10. incelendiğinde, terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ'den ve ASD ölçeğinden

aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$) Olay sonrası sosyal destek gören katılımcıların Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar destek görmeyenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Tablo 1.11.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)

	Destek alınan kişi	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Psikolog/psikiyatrist	24	19,33	13,45	14,00	-0,854	0,393
	Diğer	11	29,55	22,72	30,00		
TSSB (Sıklık)	Psikolog/psikiyatrist	24	20,54	11,56	16,50	-0,551	0,581
	Diğer	11	22,82	13,59	19,00		
TSSB (Şiddet)	Psikolog/psikiyatrist	24	20,96	11,43	16,50	-0,498	0,618
	Diğer	11	24,09	14,97	19,00		
Özel Bir İnsan	Psikolog/psikiyatrist	24	16,63	8,54	16,00	-0,986	0,324
	Diğer	11	13,82	9,77	12,00		
Aile	Psikolog/psikiyatrist	24	20,96	6,13	20,50	-0,760	0,447
	Diğer	11	22,64	5,55	24,00		
Arkadaş	Psikolog/psikiyatrist	24	19,83	6,99	24,00	-0,018	0,985
	Diğer	11	20,00	6,93	21,00		
ASDÖ	Psikolog/psikiyatrist	24	57,42	17,40	59,00	-0,018	0,986
	Diğer	11	56,45	15,35	60,00		

* $p<0,05$

Tablo 1.11.'de verilen Mann-Whitney U testi sonuçları incelendiğinde, olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların

destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). P

Tablo 1.12.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)

	Sosyal destek alma süresi	n	$\bar{x}$	S	Medyan	χ^2	P
BAÖ	6 aydan az	20	24,00	17,96	16,50	-1,663	0,096
	6-12 ay	7	22,43	16,64	22,00		
	12 ay ve üzeri	8	19,00	17,63	11,50		
TSSB(Sıklık)	6 aydan az	20	21,00	11,42	19,00	-1,662	0,096
	6-12 ay	7	21,00	12,97	15,00		
	12 ay ve üzeri	8	22,13	14,47	14,50		
TSSB (Şiddet)	6 aydan az	20	22,25	12,60	19,00	-1,815	0,070
	6-12 ay	7	20,57	11,50	15,00		
	12 ay ve üzeri	8	22,38	14,60	14,50		
Özel Bir İnsan	6 aydan az	20	14,65	9,57	14,00	-0,609	0,542
	6-12 ay	7	13,00	6,95	12,00		
	12 ay ve üzeri	8	20,88	7,32	21,00		
Aile	6 aydan az	20	19,70	5,72	20,00	-1,095	0,273
	6-12 ay	7	25,57	3,74	28,00		
	12 ay ve üzeri	8	22,38	6,55	24,00		
Arkadaş	6 aydan az	20	19,05	6,95	22,50	-0,254	0,800
	6-12 ay	7	19,29	7,20	24,00		
	12 ay ve üzeri	8	22,50	6,59	24,00		
ASDÖ	6 aydan az	20	53,40	18,47	57,50	-0,567	0,571
	6-12 ay	7	57,86	10,51	52,00		
	12 ay ve üzeri	8	65,75	13,63	63,50		

* $p<0,05$

Tablo 1.12.'de olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.12. incelendiğinde, olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p<0,05$).

Tablo 1.13.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin ücretli olması durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)

	Ücret durumu	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Ücretli	9	15,44	17,88	10,00	0,602	0,740
	Ücretsiz	26	25,00	16,67	22,50		
TSSB (Sıklık)	Ücretli	9	16,11	10,65	12,00	0,026	0,987
	Ücretsiz	26	23,04	12,22	19,00		
TSSB (Şiddet)	Ücretli	9	16,11	10,65	12,00	0,154	0,926
	Ücretsiz	26	23,96	12,65	19,00		
Özel Bir İnsan	Ücretli	9	14,67	8,94	16,00	3,915	0,141
	Ücretsiz	26	16,12	9,03	14,00		
Aile	Ücretli	9	19,78	6,26	18,00	5,740	0,057
	Ücretsiz	26	22,08	5,81	23,00		
Arkadaş	Ücretli	9	20,67	5,66	24,00	2,031	0,362
	Ücretsiz	26	19,62	7,33	22,50		
ASDÖ	Ücretli	9	55,11	13,19	59,00	2,285	0,319
	Ücretsiz	26	57,81	17,76	59,50		

* $p<0,05$

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin ücretli olması durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 1.13.'te verilmiştir.

Tablo 1.13. incelendiğinde, yaşanan terör saldırısı sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin ücretli olması durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 1.14.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=35)

	Yarar sağlama	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X^2	P	Fark
BAÖ	Hiç yararlı değildi	3	45,00	15,52	44,00	9,213	0,027*	1-2
	Biraz yararlıydı	15	22,20	16,13	19,00			1-3
	Yararlıydı	14	14,93	14,30	10,00			1-4
	Çok yararlıydı	3	37,33	13,20	40,00			
TSSB (Sıklık)	Hiç yararlı değildi	3	32,33	11,59	38,00	6,936	0,074	
	Biraz yararlıydı	15	19,53	11,02	15,00			
	Yararlıydı	14	18,00	11,65	13,50			
	Çok yararlıydı	3	34,00	9,54	29,00			
TSSB (Şiddet)	Hiç yararlı değildi	3	32,67	11,85	39,00	6,724	0,081	
	Biraz yararlıydı	15	20,93	12,79	15,00			
	Yararlıydı	14	18,00	10,83	14,50			
	Çok yararlıydı	3	34,67	8,96	30,00			
Özel Bir İnsan	Hiç yararlı değildi	3	11,67	13,28	4,00	6,156	0,104	
	Biraz yararlıydı	15	12,73	8,32	12,00			
	Yararlıydı	14	18,57	7,47	20,00			
	Çok yararlıydı	3	21,67	10,97	28,00			
Aile	Hiç yararlı değildi	3	21,33	8,33	24,00	4,709	0,194	
	Biraz yararlıydı	15	20,67	6,26	20,00			
	Yararlıydı	14	21,00	5,29	20,50			

	Çok yararlıydı	3	28,00	0,00	28,00			
	Hiç yararlı değildi	3	14,00	8,72	10,00	11,504	0,009*	1-3
Arkadaş	Biraz yararlıydı	15	17,00	6,82	20,00			1-4
	Yararlıydı	14	23,93	2,34	24,00			
	Çok yararlıydı	3	21,33	11,55	28,00			
	Hiç yararlı değildi	3	47,00	25,87	42,00	6,519	0,089	
ASDÖ	Biraz yararlıydı	15	50,40	15,38	49,00			
	Yararlıydı	14	63,50	10,84	63,50			
	Çok yararlıydı	3	71,00	22,52	84,00			

* $p<0,05$

Tablo 1.14.'te Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu fark almış oldukları sosyal desteğin hiç yarar sağlamadığını düşünen katılımcılardan kaynaklanmakta olup, sosyal desteğin yarar sağlamadığını düşünen katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden

ve ölçekte yer alan Özel bir insan ve aile alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanırken ($p>0,05$), arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Aldıkları sosyal desteğin hiç yararlı olmadığını belirten katılımcıların arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar, sosyal desteğin yararlı ve çok yararlı olduğunu düşünen katılımcılara göre daha düşüktür.

Tablo 1.15.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar ($n=60$)

		Beck Anksiyete Ölçeği	Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık)	Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet)	Özel Bir İnsan	Aile	Arkadaş	Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
BAÖ	r	1,000						
	p	.						
TSSB (Sıklık)	r	0,863	1,000					
	p	0,000*	.					
TSSB (Şiddet)	r	0,864	0,969	1,000				
	p	0,000*	0,000*	.				
Özel Bir İnsan	r	-0,118	-0,111	-0,156	1,000			
	p	0,368	0,400	0,234	.			
Aile	r	0,013	-0,036	-0,041	0,120	1,000		
	p	0,922	0,787	0,754	0,362	.		
Arkadaş	r	-0,317	-0,308	-0,338	0,465	0,457	1,000	
	p	0,014*	0,017*	0,008*	0,000*	0,000*	.	
ASDÖ	r	-0,178	-0,193	-0,227	0,790	0,575	0,818	1,000
	p	0,174	0,139	0,082	0,000*	0,000*	0,000*	.

* $p<0,05$

Tablo 1.15.'te araştırma kapsamına alınan terör saldırısına maruz kalan katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan Spearman korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.15. incelendiğinde terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar arasında pozitif yönlü, Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında ise negatif yönlü korelasyonlar bulunduğu saptanmıştır. Buna göre terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça, Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar artmakta, Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar ise azalmaktadır.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar ile Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında ise negatif yönlü bir korelasyon olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arttıkça, Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar ile arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu korelasyon negatif yönlü olup, terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arttıkça, Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

Bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcılara ilişkin bulgular

Tablo 1.16.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcılarını (BAÖ), (TSSTÖ) ve (ASDÖ) aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler (n=60)

	n	$\bar{x}$	s	Medyan	Alt	Üst
BAÖ	60	30,32	13,12	30,5	4	57
TSSB (Sıklık)	60	30,40	10,98	33	8	54
TSSB (Şiddet)	60	30,22	10,23	33	8	46
Özel Bir İnsan	60	18,33	7,40	20	4	28
Aile	60	22,93	5,08	24	6	28
Arkadaş	60	20,00	7,03	20,5	4	28
ASDÖ	60	61,27	17,11	63	16	84

Tablo 1.16.'da araştırmaya katılan yakını terör saldırısına maruz kalmış olan bireylerin Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ), Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden (ASDÖ) aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden $\bar{x}=30,32\pm13,12$ puan aldıkları saptanmıştır. Ölçekten alınan en düşük puan 4, en yüksek puan ise 57'dir.

Araştırmaya dahil edilen yakını terör saldırısına maruz kalmış olan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ölçeğinden $\bar{x}=30,40\pm10,98$ puan, Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) ölçeğinden $\bar{x}=30,22\pm10,23$ puan aldıkları tespit edilmiştir.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinde yer alan özel bir insan alt boyutundan $\bar{x}=18,33\pm7,40$ puan, aile alt boyutundan $\bar{x}=22,93\pm5,08$ puan ve arkadaş alt boyutundan $\bar{x}=20,00\pm7,03$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden $\bar{x}=61,27\pm17,11$ puan aldıkları saptanmıştır.

Tablo 1.17.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Yaş Grubu	N	$\bar{x}$	S	Medyan	X ²	P	Fark
BAÖ	30 yaş ve altı	8	29,63	14,16	29,50	0,488	0,784	
	31-49 yaş arası	31	29,32	13,94	30,00			
	50 yaş ve üzeri	21	32,05	11,88	33,00			
TSSB (Sıklık)	30 yaş ve altı	8	31,38	13,16	36,50	1,525	0,466	
	31-49 yaş arası	31	28,90	10,93	33,00			
	50 yaş ve üzeri	21	32,24	10,41	36,00			
TSSB (Şiddet)	30 yaş ve altı	8	32,50	12,75	36,00	0,993	0,609	
	31-49 yaş arası	31	29,26	10,44	33,00			
	50 yaş ve üzeri	21	30,76	9,19	33,00			
Özel Bir İnsan	30 yaş ve altı	8	23,00	6,32	26,00	6,373	0,041*	1-3
	31-49 yaş arası	31	18,77	7,18	20,00			
	50 yaş ve üzeri	21	15,90	7,40	16,00			
Aile	30 yaş ve altı	8	26,00	3,02	28,00	4,571	0,102	
	31-49 yaş arası	31	22,48	5,80	24,00			
	50 yaş ve üzeri	21	22,43	4,27	22,00			
Arkadaş	30 yaş ve altı	8	24,13	4,29	24,50	4,660	0,097	
	31-49 yaş arası	31	20,68	5,65	20,00			
	50 yaş ve üzeri	21	17,43	8,77	20,00			
ASDÖ	30 yaş ve altı	8	73,13	11,56	76,50	6,489	0,039*	1-3
	31-49 yaş arası	31	61,94	16,52	67,00			
	50 yaş ve üzeri	21	55,76	17,86	57,00			

* $p < 0,05$

Tablo 1.17. 'de yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına dair Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.17. incelendiğinde yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p<0,05$).

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p<0,05$).

Araştırmaya dahil edilen, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p<0,05$).

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına göre Algılanan Stres Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark 30 yaş altı ve 50 yaş üzeri katılımcılardan kaynaklanmaktadır. 30 yaş ve altı yaş grubunda yer alan katılımcıların Algılanan Stres Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar 50 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre durumlarına göre Algılanan Stres Ölçeğinde yer alan aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 1.18.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Erkek	25	26,28	14,40	26,00	-1,868	0,062
	Kadın	35	33,20	11,48	33,00		
TSSB (Sıklık)	Erkek	25	25,80	12,45	24,00	-2,560	0,010*
	Kadın	35	33,69	8,54	34,00		
TSSB (Şiddet)	Erkek	25	25,36	10,94	24,00	-2,743	0,006*
	Kadın	35	33,69	8,21	33,00		
Özel Bir İnsan	Erkek	25	17,36	8,07	20,00	-0,671	0,502
	Kadın	35	19,03	6,91	20,00		
Aile	Erkek	25	22,92	3,98	24,00	-0,655	0,512
	Kadın	35	22,94	5,80	24,00		
Arkadaş	Erkek	25	20,24	7,13	24,00	-0,381	0,703
	Kadın	35	19,83	7,06	20,00		
ASDÖ	Erkek	25	60,52	16,19	62,00	-0,443	0,658
	Kadın	35	61,80	17,96	64,00		

* $p < 0,05$

Tablo 1.18.'de verilen Mann-Whitney U testi sonuçları incelendiğinde yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların cinsiyetlerine göre durumlarına göre Beck Anksiyete Ölçeğinden ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların cinsiyetlerine göre durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Kadın katılımcıların Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar, erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 1.19.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların medeni durumlarına göre durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Medeni durum	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X ²	P	Fark
BAÖ	Bekar	7	23,43	18,69	12,00	1,061	0,588	
	Evli	45	31,04	11,85	31,00			
	Boşanmış/Dul	8	32,25	14,62	30,50			
TSSB (Sıklık)	Bekar	7	23,43	14,66	17,00	2,534	0,282	
	Evli	45	30,62	10,62	33,00			
	Boşanmış/Dul	8	35,25	6,82	34,50			
TSSB (Şiddet)	Bekar	7	24,86	15,14	21,00	1,647	0,439	
	Evli	45	30,40	9,77	33,00			
	Boşanmış/Dul	8	33,88	6,45	32,00			
Özel Bir İnsan	Bekar	7	18,43	10,23	22,00	8,397	0,015*	1-3
	Evli	45	19,67	6,38	21,00			2-3
	Boşanmış/Dul	8	10,75	6,20	9,50			
Aile	Bekar	7	24,71	3,30	24,00	9,290	0,010*	1-3
	Evli	45	23,78	4,14	24,00			2-3
	Boşanmış/Dul	8	16,63	6,89	19,50			
Arkadaş	Bekar	7	23,57	3,82	24,00	8,579	0,014*	1-3
	Evli	45	20,76	6,53	24,00			2-3
	Boşanmış/Dul	8	12,63	7,60	12,00			
ASDÖ	Bekar	7	66,71	12,45	62,00	10,709	0,005*	1-3
	Evli	45	64,20	14,97	68,00			2-3
	Boşanmış/Dul	8	40,00	18,02	39,00			

* $p < 0,05$

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların medeni durumlarına göre durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 4.19.'da verilmiştir.

Tablo 1.19. incelendiğinde, yakını terör saldırısına maruz kalmış medeni durumlarına göre Beck Anksiyete Ölçeğinden ve Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Medeni durumlarına bakılmaksızın yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin Beck Anksiyete Ölçeğinden ve Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeğinden aldıkları puanlar benzerdir.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış medeni durumlarına göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark boşanmış/dul bireylerden kaynaklanmakta olup, boşanmış/dul bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar evli ve bekar bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur.

Tablo 1.20.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Öğrenim durumu	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X^2	P	Fark
BAÖ	Bir okul bitirmemiş	16	33,31	10,78	35,50	7,860	0,049*	4-5
	İlköğretim	23	27,13	10,91	27,00			
	Lise	10	25,40	14,06	24,50			
	Üniversite	11	37,09	17,01	42,00			
TSSB (Sıklık)	Bir okul bitirmemiş	16	35,44	5,83	35,00	5,502	0,139	
	İlköğretim	23	27,74	10,17	33,00			
	Lise	10	27,50	14,28	28,50			
	Üniversite	11	31,27	13,51	33,00			
TSSB (Şiddet)	Bir okul bitirmemiş	16	35,19	6,32	35,00	8,600	0,035*	1-3
	İlköğretim	23	27,57	9,97	31,00			
	Lise	10	25,20	11,14	28,50			
	Üniversite	11	33,09	11,71	33,00			
Özel Bir İnsan	Bir okul bitirmemiş	16	22,25	4,42	24,00	10,806	0,013*	1-3
	İlköğretim	23	17,52	7,27	20,00			
	Lise	10	12,20	8,20	10,00			
	Üniversite	11	19,91	7,09	20,00			

	Bir okul bitirmemiş	16	24,88	4,01	26,50	4,059	0,255	
Aile	İlköğretim	23	22,87	4,05	24,00			
	Lise	10	20,00	8,04	22,00			
	Üniversite	11	22,91	4,39	24,00			
	Bir okul bitirmemiş	16	22,31	4,87	24,00	2,717	0,437	
Arkadaş	İlköğretim	23	19,39	7,39	20,00			
	Lise	10	16,10	10,25	19,00			
	Üniversite	11	21,45	3,80	21,00			
	Bir okul bitirmemiş	16	69,44	12,28	72,50	8,369	0,039*	1-3
ASDÖ	İlköğretim	23	59,78	15,25	60,00			
	Lise	10	48,30	23,85	58,00			
	Üniversite	11	64,27	13,73	64,00			

* $p<0,05$

Tablo 1.20.'de yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.20. incelendiğinde, yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin öğrenim durumlarına göre Beck Anksiyete ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu ve bu farkın lise ve üniversite mezunu bireylerden kaynaklandığı saptanmıştır ($p<0,05$). Lise mezunu olan bireylerin Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar üniversite mezunu olan bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur.

Yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin öğrenim durumlarına göre Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanırken ($p>0,05$), Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu fark bir okul bitirmemiş bireyler ile lise mezunu olan bireylerden kaynaklanmakta olup, lise mezunlarının Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (Şiddet) formundan aldıkları puanlar bir okul bitirmemiş olan bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur .

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre Algılanan Stres Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt

boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark bir okul bitirmemiş olan bireylerden ve lise mezunu olan bireylerden kaynaklanmaktadır. Bir okul bitirmemiş olan katılımcıların Algılanan Stres Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar lise mezunu katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre durumlarına göre Algılanan Stres Ölçeğinde yer alan aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 1.21.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların etkilenilen olaya göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Etkilenilen olay	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Ankara gar katliamı	30	29,83	15,21	29,50	-0,229	0,819
	Gaziantep Katliamı	30	30,80	10,88	31,00		
TSSB (Sıklık)	Ankara gar katliamı	30	29,33	12,73	29,50	-0,577	0,564
	Gaziantep Katliamı	30	31,47	8,99	33,00		
TSSB (Şiddet)	Ankara gar katliamı	30	28,97	11,40	30,00	-0,867	0,386
	Gaziantep Katliamı	30	31,47	8,93	33,00		
Özel Bir İnsan	Ankara gar katliamı	30	14,43	7,89	13,00	-3,895	0,000*
	Gaziantep Katliamı	30	22,23	4,20	24,00		
Aile	Ankara gar katliamı	30	21,30	5,83	22,00	-2,255	0,024*
	Gaziantep Katliamı	30	24,57	3,61	25,00		
Arkadaş	Ankara gar katliamı	30	16,77	8,14	20,00	-3,058	0,002*
	Gaziantep Katliamı	30	23,23	3,56	24,00		
ASDÖ	Ankara gar katliamı	30	52,50	18,44	54,50	-4,023	0,000*
	Gaziantep Katliamı	30	70,03	9,83	72,00		

* $p<0,05$

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların etkilenen olaya göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 4.21.'de verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan yakını terör saldırısına maruz kalmış olan bireylerin etkilendiklere olaya göre Beck Anksiyete Ölçeğinden ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin etkilendiklere olaya göre Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Gaziantep (sokak düğünü) katliamından etkilenen bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar, Ankara gar katliamından etkilenen bireylere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 1.22.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay anında olay yerinde olma durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Olay anında olay yerinde olma durumu	N	$\bar{x}$	s	Medyan	Z	P
BAÖ	Olan	18	30,11	11,16	30,00	-0,186	0,853
	Olmayan	42	30,40	14,01	30,50		
TSSB (Sıklık)	Olan	18	32,06	9,99	34,00	-0,872	0,383
	Olmayan	42	29,69	11,41	33,00		
TSSB (Şiddet)	Olan	18	31,89	10,10	33,00	-0,865	0,387
	Olmayan	42	29,50	10,32	33,00		
Özel Bir İnsan	Olan	18	20,22	6,83	23,00	-1,387	0,166
	Olmayan	42	17,52	7,56	20,00		
Aile	Olan	18	22,06	6,58	24,00	-0,369	0,712
	Olmayan	42	23,31	4,33	24,00		
Arkadaş	Olan	18	20,83	6,32	23,00	-0,557	0,577

ASDÖ	Olmayan	42	19,64	7,36	20,00	-0,922	0,357
	Olan	18	63,11	19,00	72,00		
	Olmayan	42	60,48	16,42	61,00		

*p<0,05

Tablo 1.22.'de yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay anında olay yerinde olma durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay anında olay yerinde olma durumlarına göre Beck Anksiyete Ölçeği, Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan ve Algılanan Sosyal Destek ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (p>0,05).

Tablo 1.23.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=60)

	Olay sonrası destek görme	n	$\bar{x}$	s	Medyan	Z	P
BAÖ	Destek gören	31	31,16	13,56	32,00	-0,281	0,778
	Destek görmeyen	29	29,41	12,81	30,00		
TSSB (Sıklık)	Destek gören	31	29,87	12,48	33,00	-0,200	0,841
	Destek görmeyen	29	30,97	9,30	33,00		
TSSB(Şiddet)	Destek gören	31	29,61	11,27	33,00	-0,193	0,847
	Destek görmeyen	29	30,86	9,14	33,00		
Özel Bir İnsan	Destek gören	31	17,71	7,70	20,00	-0,706	0,480
	Destek görmeyen	29	19,00	7,13	20,00		
Aile	Destek gören	31	23,45	4,37	24,00	-0,556	0,578
	Destek görmeyen	29	22,38	5,78	24,00		
Arkadaş	Destek gören	31	20,19	7,10	21,00	-0,165	0,869

ASDÖ	Destek görmeyen	29	19,79	7,08	20,00	-0,393	0,694
	Destek gören	31	61,35	15,87	60,00		
	Destek görmeyen	29	61,17	18,63	68,00		

* $p<0,05$

Tablo 1.23. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiş olup, ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 1.24.

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=31)

	Destek alınan kişi	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P
BAÖ	Psikolog/psikiyatrist	21	33,10	13,67	33,00	-1,312	0,189
	Diğer	10	27,10	13,08	26,00		
TSSB (Sıklık)	Psikolog/psikiyatrist	21	32,29	12,25	34,00	-1,396	0,163
	Diğer	10	24,80	11,97	22,00		
TSSB (Şiddet)	Psikolog/psikiyatrist	21	31,76	10,39	33,00	-1,355	0,175
	Diğer	10	25,10	12,26	22,00		
Özel Bir İnsan	Psikolog/psikiyatrist	21	19,24	7,55	20,00	-1,656	0,098
	Diğer	10	14,50	7,35	14,00		
Aile	Psikolog/psikiyatrist	21	23,81	4,56	24,00	-0,778	0,436
	Diğer	10	22,70	4,06	24,00		
Arkadaş	Psikolog/psikiyatrist	21	21,43	6,19	21,00	-1,223	0,221
	Diğer	10	17,60	8,47	20,00		
ASDÖ	Psikolog/psikiyatrist	21	64,48	15,76	62,00	-1,675	0,094
	Diğer	10	54,80	14,76	56,00		

* $p<0,05$

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları

puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 1.24.'te verilmiştir.

Tablo 1.24. incelendiğinde, Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek aldıkları kişilere göre Beck Anksiyete Ölçeği, Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan ve Algılanan Sosyal Destek ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 1.25.

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=31)

	Sosyal destek alma süresi	n	$\bar{x}$	S	Medyan	Z	P	Fark
BAÖ	6 aydan az	15	30,93	7,82	27,00	6,255	0,044*	1-2
	6-12 ay	3	50,00	1,73	51,00			2-3
	12 ay ve üzeri	13	27,08	16,77	28,00			
TSSB(Sıklık)	6 aydan az	15	32,73	10,91	34,00	4,200	0,122	
	6-12 ay	3	38,33	4,73	40,00			
	12 ay ve üzeri	13	24,62	13,73	29,00			
TSSB (Şiddet)	6 aydan az	15	31,40	9,30	33,00	3,921	0,141	
	6-12 ay	3	38,33	4,73	40,00			
	12 ay ve üzeri	13	25,54	13,11	29,00			
Özel Bir İnsan	6 aydan az	15	19,60	7,33	20,00	1,842	0,398	
	6-12 ay	3	14,00	9,17	16,00			
	12 ay ve üzeri	13	16,38	7,86	20,00			
Aile	6 aydan az	15	24,20	4,66	27,00	1,562	0,458	
	6-12 ay	3	21,00	6,24	19,00			
	12 ay ve üzeri	13	23,15	3,67	24,00			
Arkadaş	6 aydan az	15	20,87	7,74	24,00	0,933	0,627	
	6-12 ay	3	16,33	10,79	21,00			

	12 ay ve üzeri	13	20,31	5,69	20,00		
	6 aydan az	15	64,67	17,51	71,00	1,428	0,490
ASDÖ	6-12 ay	3	51,33	25,32	56,00		
	12 ay ve üzeri	13	59,85	11,13	60,00		

* $p<0,05$

Tablo 1.25.'te verilen Kruskal-Wallis testi sonuçları incelendiğinde, Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu fark 6-12 ay süreyle sosyal destek alan bireylerden kaynaklanmaktadır ve 6-12 süreyle sosyal destek alan bireylerin Beck Anksiyete Ölçeği puanları diğer bireylere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet ve Sıklık) formlarından ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 1.26.

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=31)

	Yarar sağlama durumu	n	$\bar{x}$	S	Medyan	X^2	P	Fark
BAÖ	Hiç yararlı değildi	8	34,00	10,24	34,00	3,071	0,381	
	Biraz yararlıydı	9	33,44	15,35	34,00			
	Yararlıydı	12	26,50	14,23	25,50			
	Çok yararlıydı	2	37,50	14,85	37,50			
TSSTB (Sıklık)	Hiç yararlı değildi	8	39,38	6,59	38,50	10,213	0,017*	1-3
	Biraz yararlıydı	9	32,89	10,74	34,00			1-4
	Yararlıydı	12	21,17	12,49	17,00			
	Çok yararlıydı	2	30,50	3,54	30,50			

TSSB (Şiddet)	Hiç yararlı değildi	8	36,63	3,58	37,50	8,105	0,044*	1-3
	Biraz yararlıydı	9	33,22	10,49	37,00			
	Yararlıydı	12	22,08	12,20	22,00			
	Çok yararlıydı	2	30,50	3,54	30,50			
Özel Bir İnsan	Hiç yararlı değildi	8	25,88	3,14	27,50	13,523	0,004*	1-2
	Biraz yararlıydı	9	14,56	7,16	16,00			1-3
	Yararlıydı	12	14,92	7,24	14,00			1-4
	Çok yararlıydı	2	16,00	0,00	16,00			
Aile	Hiç yararlı değildi	8	26,38	3,11	28,00	7,070	0,070	
	Biraz yararlıydı	9	20,78	4,89	20,00			
	Yararlıydı	12	23,58	3,65	24,00			
	Çok yararlıydı	2	23,00	5,66	23,00			
Arkadaş	Hiç yararlı değildi	8	26,00	3,02	28,00	11,918	0,008*	1-2
	Biraz yararlıydı	9	19,22	5,61	20,00			1-3
	Yararlıydı	12	16,33	7,84	19,00			
	Çok yararlıydı	2	24,50	4,95	24,50			
ASDÖ	Hiç yararlı değildi	8	78,25	8,73	83,50	13,747	0,003*	1-2
	Biraz yararlıydı	9	54,56	13,97	57,00			1-3
	Yararlıydı	12	54,83	13,93	58,00			1-4
	Çok yararlıydı	2	63,50	10,61	63,50			

* $p < 0,05$

Tablo 1.26.'da sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasına dair yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.26. incelendiğinde, sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel

olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Aldıkları sosyal desteğin hiç yararlı olmadığı durumuna göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formu puanları yararlıydı ve çok yararlıydı diyen katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya dahil edilen sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Aldıkları sosyal desteğin hiç yararlı olmadığı durumuna göre Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formu puanları yararlıydı şeklinde yanıt veren katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların aldıkları sosyal desteğin yarar sağlama durumuna göre Algılanan Sosyal Destek ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Aldıkları sosyal desteğin hiç yararlı olmadığını ifade eden katılımcıların Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca Aldıkları sosyal desteğin hiç yararlı olmadığını ifade eden katılımcılar biraz yararlıydı ve yararlıydı diyen katılımcılara göre arkadaş alt boyutundan daha yüksek puan almıştır.

Tablo 1.27.

Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanları arasındaki korelasyonlar

	BAÖB	TSSB (Sıklık)	TSSB (Şiddet)	Özel Bir İnsan	Aile	Arkadaş	ASDÖ
BAÖ	r 1,000						

	p	.					
TSSB (Sıklık)	r	0,676	1,000				
	p	0,000*	.				
TSSB (Şiddet)	r	0,712	0,958	1,000			
	p	0,000*	0,000*	.			
Özel Bir İnsan	r	0,120	0,245	0,252	1,000		
	p	0,362	0,059	0,052	.		
Aile	r	-0,045	0,101	0,106	0,627	1,000	
	p	0,733	0,444	0,422	0,000*	.	
Arkadaş	r	-0,075	-0,029	-0,026	0,691	0,533	1,000
	p	0,570	0,828	0,841	0,000*	0,000*	.
ASDÖ	r	0,048	0,148	0,164	0,931	0,760	0,850
	p	0,717	0,260	0,211	0,000*	0,000*	0,000*

*p<0,05

Tablo 1.27.'de araştırmaya katılan yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan Spearman korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar olduğu saptanmıştır (p<0,05). Bu korelasyonlar pozitif yönlü olup, yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça, Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) ve Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formlarından aldıkları puanlar da artmaktadır.

Terör saldırısına maruz kalan ve bir yakını terör saldırısına maruz kalmış olan katılımcılara ilişkin bulgular

Tablo 1.28.

Katılımcıların gruplarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması (n=120)

	Olaydan etkilenen	n	$\bar{x}$	s	Medyan	Z	P
BAÖ	Kendisi	60	25,02	15,12	24,50	-2,106	0,035*
	Akraba	60	30,32	13,12	30,50		
TSSB (Sıklık)	Kendisi	60	24,95	11,50	27,50	-2,584	0,010*
	Akraba	60	30,40	10,98	33,00		
TSSB (Şiddet)	Kendisi	60	25,22	11,61	27,50	-2,348	0,019*
	Akraba	60	30,22	10,23	33,00		
Özel Bir İnsan	Kendisi	60	15,13	8,29	13,00	-2,155	0,031*
	Akraba	60	18,33	7,40	20,00		
Aile	Kendisi	60	21,07	5,92	21,00	-1,683	0,092
	Akraba	60	22,93	5,08	24,00		
Arkadaş	Kendisi	60	19,67	6,66	21,00	-0,283	0,778
	Akraba	60	20,00	7,03	20,50		
ASDÖ	Kendisi	60	55,87	16,02	59,50	-2,064	0,039*
	Akraba	60	61,27	17,11	63,00		

* $p<0,05$

Tablo 1.28.'de kendisi terör saldırısına maruz kalmış ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.28'e göre kendisi terör saldırısına maruz kalmış ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Beck Anksiyete Ölçeğinden aldıkları puanlar, kendisi terör saldırısına maruz kalmış bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Kendisi terör saldırısına maruz kalmış ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Sıklık) formundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireyler Travma Sonrası

Stres Belirtileri (Sıklık) formundan, kendisi terör saldırısına maruz kalmış bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan almıştır.

Araştırmaya katılan kendisi terör saldırısına maruz kalmış ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar, kendisi terör saldırısına maruz kalmış bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Kendisi terör saldırısına maruz kalmış ve bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar, kendisi terör saldırısına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Terör saldırısına maruz kalan veya bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların yaş gruplarına göre Kaygı düzeyleri ve TSSB belirtilerinin sıklık ve şiddet açısından fark tespit edilmiştir. Algılanan Sosyal Destek (Özel Bir İnsan, Aile ve Arkadaş alt ölçekleri) ölçeğinde olaya maruz kalan katılımcılar aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmamakla birlikte, bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark 30 yaş altı ve 50 yaş üzeri katılımcılardan kaynaklanmaktadır. 30 yaş ve altı yaş grubunda yer alan katılımcıların Algılanan Sosyal Destek Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar 50 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Travmayla ilgili değişkenleri konu alan bir çok araştırma, genç yaşta olan bireylerin (Kılıç ve Ulusoy, 2003; Kisac, 2006; Maziak ve Asfar, 2003; Njenga, Nicholls, Nyamai, Kigamwa ve Davidson, 2004) travma sonrası stres bozukluğu için ciddi bir risk faktörü olduğundan söz etmektedir (Eşsizoglu ve ark., 2009; Olf ve ark., 2007). Travma yaşayan bireylerin travmayla baş etme yöntemlerini bilmemelerinden de kaynaklı TSSB için belirtilen risk etkenleri arasında yer almaktadır (Cobb ve ark., 2006). Bu açıdan ele alındığında travmayı anlamlandıramaması sebebiyle sağlıklı başa çıkma yöntemlerini de keşfedemeyen bireylerin TSSB açısından risk altında olabileceği düşünülmektedir. Araştırmada elde edilen verilerin ilgili yazılarla farklı sonuçlar içerdiği de görülmektedir.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların cinsiyetlerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması yapıldığında bu

ölçeklerde alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bir başka araştırmaya göre ise katılımcıların cinsiyetlerine göre anksiyeteleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Şentürk, 2017). Bir başka çalışma da ise genel popülasyonda kadınlarda anksiyete sıklığının fazla görülmesi ile paralellik göstermektedir (Güneş ve ark. 2002). Terör saldırısına bir yakını maruz kalan katılımcıların cinsiyetlerine göre kaygı düzeyleri ve algılanan sosyal destek açısından anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır. Ancak TSSB belirtilerinin sıklık ve şiddet açısından fark tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların TSSB formlarından aldıkları puanlar, erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Cinsiyetlerine göre bir analiz olamamakla birlikte, travma sonrasında destekleyici bir ortamda bulunan insanlarda travmanın etkisi daha hafif olmaktadır (Barrett ve Mizes, 1988). Travmanın yüksek olması çoğu zaman sosyal desteğin yetersizliğinden kaynaklanabilmektedir. Cinsiyetlerine göre BAÖ, ÇBSDÖ ve TSSTÖ'nin karşılaştırıldığı çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Ancak var olan araştırmaların sosyal desteğin erkek ve kadınların anksiyete ve travmalarını düşürdüklerine yönelik sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu yönüyle var olan çalışmaların sonuçlarının bu çalışmayla örtüşükleri görülmektedir.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların veya bir yakını terör saldırısına maruz kalmış olanların medeni durumlarına göre kaygı ve TSSB belirtilerinin sıklık ve şiddet açısından fark olmadığı tespit edilmiştir. Bekar olan bireylerin anksiyete puanları evli olan bireylere oranla daha yüksek bulunmuştur (Gökel, 2009). Gökel'in yaptığı araştırmaya göre medeni duruma göre anksiyetenin farklı sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Ancak bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların medeni durumlarına göre sosyal destek belirtilerinin özel bir insan, aile ve arkadaş açısından fark tespit edilmiştir. Bu fark boşanmış/dul bireylerden kaynaklanmakta olup, boşanmış/dul bireylerin ÇBASDÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar evli ve bekar bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur

Travmatik olaylar sonrasında, olaya doğrudan maruz kalanların dışında, olaya tanık olanlar ve mağdurların yakınları da travmatik stres belirtisi gösterebilir (Yılmaz, 2007). Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırmanın sonucuna göre, araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark bir okul bitirmemiş olan katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Bir okul bitirmemiş katılımcıların BAÖ'den aldıkları puanlar diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Okur yazar olmayanların diğer gruplara göre anksiyete ve stres puanları daha yüksektir (Erşan ve ark. 2013). Bir yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu ancak bu farkın lise ve üniversite mezunu bireylerden kaynaklandığı saptanmıştır. Lise mezunu olan bireylerin BAÖ'den aldıkları puanlar üniversite mezunu olan bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Toplam anksiyete puanları değerlendirildiğinde, okur-yazar olmayanların diğer gruplara göre anksiyeteleri anlamlı ölçüde yüksek çıkmıştır (Erşan ve ark. 2013). Eğitim sosyoekonomik düzey, travmaya dolaylı olarak maruz kalanlarda travma sonrası stres tepkilerinin yaygınlığında katkısı olan bir değişken olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamına alınan terör saldırısına maruz kalmış veya bir yakını maruz kalmış bireylerin öğrenim durumlarına göre TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Bir okul bitirmemiş olan katılımcılar TSSB şiddet formundan, lise ve üniversite mezunu olan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek puan almıştır. Daha düşük eğitimi olanların, daha fazla travmatik stres tepkisi gösterdiklerini ortaya koyan araştırma sonuçları vardır (Gren ve ark. 1985). Terör saldırısına maruz kalan bireylerin öğrenim durumlarına göre ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Öğrenim durumlarına bakılmaksızın Terör

saldırısına maruz kalan bireylerin ÇBASDÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar benzer bulunmuştur.

Bir yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların öğrenim durumlarına göre ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar olaya maruz kalan katılımcılardan farklı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark bir okul bitirmemiş olan bireylerden ve lise mezunu olan bireylerden kaynaklanmaktadır. Bir okul bitirmemiş olan katılımcıların ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan alt boyutundan aldıkları puanlar lise mezunu katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların öğrenim durumlarına göre durumlarına göre ÇBASDÖ'de yer alan aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında fark olmadığı saptanmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre eğitim düzeyinin travma, anksiyete ve sosyal destek üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

Terör olaylarının bir çok farklı sebep ve hedefleri olabilir. Terör saldırıları hem ekonomik hem de insanların beden bütünlüğüne yapılan saldırılar olarak ele alınmaktadır. Bu saldırılar sonrasında can kayıpları, yaralanmalardan etkilenildiği gibi ekonomik olarak da etkilenilmektedir. Terörü ekonomi ve turizm üzerinden değerlendiren pek çok çalışma bulunmaktadır (Hurley (1988), Teye(1986, 1988), Hartz (1989), Tremblay (1989), Hollier (1991), Gartner ve Shen (1992), Aziz (1995), Witt ve More (1992), Wahab (1995, 1996), Krakover (2000), Buckley ve Klem (2002); akt, Güvenek ve Alptekin, 2015). Ancak hepsinden önemlisi terör olaylarına maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış kişilerin psikolojik ve ruhsal olarak etkilenmeleridir. Türkiye de Ortadoğu ülkeleriyle sınırsal, inançsal, kültürel ve ya farklı aidiyetlerle ortak noktaları olduğundan buralarda yaşanan şiddet olaylarından hem direk hem de dolaylı olarak etkilenmektedir. Ankara Gar ve Gaziantep terör saldırıları da son yıllarda Türkiye'de olan en fazla can kayıplarının olduğu saldırılardır. Bu saldırılara maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış bireylerin travma, anksiyete ve sosyal destek düzeyleri saldırının şekline, şiddetine, yaşanan yaralanma ve can kayıplarına göre değişebilmektedir.

Travmatik olayların neden olduğu yıkım, yol açtığı can kaybı ve çalışmanın yapıldığı zaman gibi pek çok etmen etkilenme boyutunu değiştirebilir (Başoğlu ve ark. 2002). Yapılan bu araştırma Ankara Gar ve Gaziantep saldırılarından 2-3 yıl sonra yapıldığından aradan geçen zamanın da araştırma sonucunu etkileyebileceği düşünülebilmektedir. Aradan 2-3 yıl geçmesine rağmen araştırma sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunda anksiyete ve travmalarının yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmada çıkan sonuçlar ve gözlemler sonucu dava süreçlerinin sağlıklı ilerlememesi, bu süreçte adalete olan güvenin azalması, aile ve profesyonel birinden aldıkları desteğin yeterli olmaması olaya maruz kalmış ve ya bir yakını maruz kalmış bireylerin 2-3 yıllık geçen zamana rağmen travma ve anksiyeteleri hala yüksek çıkmaktadır. Araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Gaziantep (sokak düğünü) katliamına maruz kalan bireylerin BAÖ puanları, Ankara Gar katliamına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ankara Gar katliamına maruz kalan terör mağduru bireylerin TSSB sıklık formundan aldıkları puanlar, Gaziantep Gaziantep (sokak düğünü) katliamına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların maruz kaldıkları terör saldırısına göre bireylerin TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Gaziantep (sokak düğünü) katliamına maruz kalan bireylerin TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar, Ankara Gar katliamına maruz kalan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. (Frank ve ark. 2004) bombalama yöntemi ile yapılan terörist saldırıdan sonra yaptıkları çalışmada TSSB gelişimi açısından fiziksel yaralanmanın yanı sıra oluşan yaralanmanın tam olarak iyileşmemesinin bir risk faktörü olduğunu bildirmişlerdir. Terör saldırısına maruz kalan bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısına göre ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ancak yakını terör saldırısına maruz kalmış bireylerin etkilendikleri olaya göre ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

bulunduğu saptanmıştır. Gaziantep (sokak dđđünü) katliamından etkilenen bireylerin ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar, Ankara gar katliamından etkilenen bireylere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bir yakını terör saldırısına maruz kalan katılımcıların etkilendikleri olaya göre olaya maruz kalan katılımcılardan farklı bir sonuç olarak BAÖ ve TSSB sıklık ve şiddet formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Araştırmada katılımcıların maruz kaldıkları olaya göre travma, ansiyete ve sosyal destek düzeyleri incelendiğinde Gaziantep saldırısına maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış katılımcıların travma ve anksiyetelerinin Ankara gar saldırısına göre daha yüksek olduğu görölmektedir. Ancak sosyal destek sonuçlar aynı sonucu vermemektedir. Araştırmadaki kişisel bilgi formundaki sosyal destekle ilgili psikolog, psikiyatri ve STK'lardan alınan desteğin Ankara Gar saldırısındaki katılımcıların Gaziantep saldırısındaki katılımcılara oranla daha fazladır. Profesyonel ve sivil toplum örgütlerinden alınan desteğin travma ve anksiyete düzeylerini düşürebileceği söylenebilir.

Araştırmaya dahil edilen, terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanların karşılaştırılmasında, araştırmaya katılan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Saldırıda yara almayan bireylerin BAÖ'den aldıkları puanlar diğer bireylere göre daha düşük bulunmuştur. Ayrıca saldırıda ağır yaralanan bireylerin BAÖ puanları hafif ve orta derecede yaralanan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bunun dışında saldırının şekli de olaya maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış kişilerin travma ve anksiyetelerini farklı düzeylerde etkileyebilir. Bombalama yöntemiyle yapılan terörist saldırılardan sonra yapılan çalışmalarda, fiziksel yaralanmaya uğramış olmanın TSSB gelişimi açısından bir risk faktörü olduğu (Verger ve ark. 2004, Frank ve ark. 2004) bildirilmiştir.

TSSB oranları arasındaki farka neden olan önemli bir etmen olabilir. Örneğin; Gabriel ve arkadaşlarının (2007) 11 Mart 2004'te Madrid'de meydana gelen bombalı saldırı sonrasında fiziksel olarak yaralanan grupta TSSB oranını %44.1, yakındaki yerleşim biriminde yaşayanlardaki TSSB oranını ise %12.3 olarak bildirmişlerdir.

Terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre TSSB sıklık formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark saldırıda yara almayan katılımcılardan kaynaklanmakta olup, yara almayan katılımcıların TSSB sıklık formundan aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha düşük bulunmuştur.

Araştırmaya dahil edilen terör saldırısına maruz kalmış bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına göre TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark saldırıda yara almayan katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Saldırıdan yara almayan katılımcıların TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha düşüktür.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin maruz kaldıkları terör saldırısından etkilenme durumlarına sosyal destekte yer alan özel bir insan, aile ve arkadaş alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre BAÖ'den ve ÇBASDÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların olay sonrası sosyal destek görme durumlarına göre TSSB sıklık ve şiddet formlarından aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Olay sonrası sosyal destek gören katılımcıların TSSB sıklık ve şiddet formlarından aldıkları puanlar destek görmeyenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Sosyal desteğin, travmatik bir olayın ardından bireyin sosyal uyumu için önemli olduğuna ilişkin bulgular vardır (Brewin ve ark. 2000, Ericksson ve ark. 2001).

Terör saldırısına bir yakını maruz kalmış bireylerin , ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ancak olaya maruz kalan katılımcılarda sosyal destek arttıkça anksiyete, travma düzeylerinde düşme görülmektedir. Veriler incelendiğinde olaya maruz kalan katılımcıların sosyal destek görme oranı bir yakını olaya maruz kalmış katılımcıların sosyal destek görme oranından daha yüksek çıkmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre sosyal destek görme oranı arttıkça travma ve anksiyete oranının azaldığı söylenebilir.

Terör saldırısına maruz kalmış ve ya bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların destek aldıkları kişilere göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Araştırmadaki analiz sonuçlarına hem olaya maruz kalmış hem de bir yakını olaya maruz kalmış katılımcıların psikolog/ Psikiyatriden aldıkları destek diğer olarak belirtilenlerin iki katı olmasına rağmen sosyal desteğin alındığı kişilerin BAÖ, TSSTÖ ve ASD'yi etkilemedikleri görülmektedir. Bu sonuçlara göre sosyal desteğin bir profesyonelden (Psikolog/Psikiyatri) ve ya sivil toplum örgütlerinden alınması ölçek puanlarını etkilememektedir.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ, TSSTÖ ve ASD ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Ancak bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu fark 6-12 ay süreyle sosyal destek alan bireylerden kaynaklanmaktadır ve 6-12 süreyle sosyal destek alan bireylerin BAÖ puanları diğer bireylere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Sosyal destek alan, yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destek alma sürelerine göre TSSB sıklık ve şiddet formlarından ve ÇBASDÖ genelinden ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre BAÖ'den aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Bu fark almış oldukları sosyal desteğin hiç yarar sağlamadığını düşünen katılımcılardan kaynaklanmakta olup, sosyal desteğin yarar sağlamadığını düşünen katılımcıların BAÖ'den aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur. Sosyal destek almış olan ancak yarar sağlamadığını belirten katılımcıların kaygı düzeylerinin yüksek çıkması sosyal destek alma süreleri, sosyal destek aldıkları kişiler ve ya sosyal desteği veren kişilerin yetkin olup olmamasına da bağlı olabilmektedir. Yapılan gözlemler sonucu bazı katılımcıların en baştan beri sosyal desteğin yarar sağlamayacağı düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdi. Açığa çıkan sonuçta katılımcıların sosyal destek veren kişilere yaklaşımı da etkileyebilmektedir.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre TSSB sıklık formundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Olay sonrası sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Sosyal destek alan terör saldırısına maruz kalmış bireylerin sosyal destekten yarar sağlama durumlarına göre ÇBASDÖ genelinden ve ölçekte yer alan özel bir insan ve aile alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanırken, arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kişisel bilgi formunda yer alan sosyal desteğin yararlı olup olmaması sorusuna ÇBASDÖ'de hiç yararlı olmadığını belirten katılımcılar, arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar, sosyal desteğin yararlı ve çok yararlı olduğunu düşünen katılımcılara göre daha düşüktür.

Terör saldırısına maruz kalan ve bir yakını terör saldırısına maruz kalmış katılımcıların BAÖ, TSSB sıklık/şiddet ve ÇBASDÖ'den aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bir yakını terör saldırısına maruz kalan bireylerin BAÖ, TSSBÖ ve ÇBASDÖ'nde aldıkları puanlar, kendisi terör saldırısına maruz kalmış bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmanın sonucuna bakıldığında ilk etapta olayı yaşayan kişilerdeki travma ve kaygı düzeylerinin daha yüksek çıkması beklenebilir. Ancak olaya maruz kalan katılımcıların % 69'u yara almadı veya hafif düzeyde yara almaktadır. Bir yakını olaya maruz kalmış katılımcıların % 86'sı bir yakını yaşamını yitirmiştir. Bir yakını olaya maruz kalmış katılımcılarda fiziki bir kayıp olduğundan travma ve kaygı düzeyleri yüksek çıkmaktadır. Çünkü ortada ölüm olunca birey travma ve kaygı dışında bir de travmatik yas sürecini de yaşayabilmektedir. Jacobs (1999), travmatik yası, sevilen bir kişinin ani ve şiddet içeren bir şekilde ölümü sonucunda bu kaybı yaşayan kişilerde ortaya çıkan belirti ve tepkilerin toplamı olarak tanımlamaktadır. Kayıptan sonra ortaya çıkacak olan yas normal ve doğal bir tepkidir. Travmatik yas ise bu doğal süreci, kaybın beklenmedik ve dehşet uyandıracak olması ile etkiler (Sezgin ve Ark. 2004). Türkiye'de doğal afetler, kazalar, aile içi-toplumsal şiddet, çatışma ve savaşlar çok sayıda beklenmedik kayba neden olmaktadır (Özpolat ve Yüksel 2001, Sencer 2001). Yas süreci de kaygı ve travma düzeylerini pozitif yönde etkileyebilmektedir. Yas, TSSB tanısının A ölçütleri içinde yer almaktadır (Horowitz ve ark. 1997).

Terör saldırısına maruz kalan katılımcıların BAÖ'den aldıkları puanlar ile TSSB sıklık ve şiddet formlarından aldıkları puanlar arasında pozitif yönlü, ÇBASDÖ'de yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında ise negatif yönlü korelasyonlar bulunduğu saptanmıştır. Buna göre terör saldırısına maruz kalan katılımcıların BAÖ'den aldıkları puanlar arttıkça, TSSB sıklık ve şiddet formlarından aldıkları puanlar artmakta, ÇBASDÖ'de yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar ise azalmaktadır.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin TSSB sıklık formundan aldıkları puanlar ile ÇBASDÖ'de yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında ise negatif yönlü bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Terör saldırısına maruz kalan bireylerin TSSB sıklık formundan aldıkları puanlar arttıkça, ÇBASDÖ'de yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

Terör saldırısına maruz kalan bireylerin Travma Sonrası Stres Belirtileri (Şiddet) formundan aldıkları puanlar ile arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Bu korelasyon negatif yönlü olup, terör saldırısına maruz kalan bireylerin TSSB şiddet formundan aldıkları puanlar arttıkça, ÇBASDÖ'de yer alan arkadaş alt boyutundan aldıkları puanlar azalmaktadır.

6.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi Devrimiyle açığa çıkan sosyal sorunların neden olduğu travmatik ve kaygısal olayların psikolojik sonuçları gün geçtikçe daha da görünür olmuştur. I. Dünya Savaşıyla birlikte modern silahların yoğun olarak kullanılması ve insan eliyle yaşatılan acıların, travma yaşayan bireylerin her geçen gün artmasına neden olmuştur. Sanayi Devriminden günümüze insan eliyle yaşatılan acıların yöntemleri değişse de bu acılar artarak devam etmektedir.

Yapılan bu çalışmada Ankara Gar ve Gaziantep saldırılarının, saldırıya maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış bireylerin psikolojik olarak etkilendikleri açığa çıkmıştır. Araştırmanın sonucuna göre bu bireylerin travma ve kaygı puanları yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak sosyal destek ile travma ters orantılı olduğu görülmektedir. Yani katılımcılardan sosyal destek görenlerde travma belirtilerinin sıklık ve şiddet düzeyleri, sosyal destekten yarar sağlayanlardan ise anksiyete düzeyleri düşmektedir.

Eğitim düzeyi de travma ve kaygı düzeylerini etkilemektedir. Hiç eğitim almayan katılımcılarda hem kaygı hem de travma puanları daha yüksek çıkmıştır. Eğitim düzeyi de travma ve kaygı düzeylerini etkilemektedir. Hiç eğitim almayan katılımcılarda hem kaygı hem de travma puanları daha yüksek çıkmıştır.

Gaziantep saldırısına maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış katılımcıların Ankara Gar saldırısına göre kaygı ve travma puanları daha yüksek çıkmıştır. Yapılan araştırma analizleri ve gözlemler sonucunda Gaziantep Saldırısı katılımcılarının eğitim ve ekonomik düzeylerinin Ankara Saldırısı katılımcılarına göre daha düşük olması, kültürel, inançsal aidiyet ve

siyasal yaklaşımların farklı olması bu sonucun çıkmasına sebep olabilmektedir.

Son olarak bir yakını olaya maruz kalan katılımcıların olaya maruz kalmış katılımcılara göre kaygı ve travma puanları daha yüksek çıkmıştır.

Araştırmanın analizlerine göre olaya maruz kalan katılımcıların büyük çoğunluğu yara almamış ve hafif yaralı olanlardan oluşmaktadır. Ancak terör saldırısında bir yakını maruz kalmış katılımcıların yakınlarından %86'sı yaşamını yitirmiştir. Ortada ölüm ve kayıp olduğundan çıkan sonucun beklenir olduğu görülebilmektedir.

Öneriler

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtların güvenilirliğini ve tutarlılığını arttırmak için örneklem sayısının artırılması gerekmektedir. TSSBÖ'ye ek olarak katılımcıların daha öncesinden ruhsal bir rahatsızlığı olup olmaması ve ya aile psikiyatrik öyküsünün eklenmesi gerekmektedir.

Bu tarz terör saldırısına maruz kalan ve ya bir yakını maruz kalmış bireylerin hem sosyal devlet anlayışıyla devlet kurumlarının birlikte güvenlik, sağlık, sosyal ve diğer konularla ilgili kapsayıcı bir müdahalesi olmalı. Bunun yanında devlet kurumlarından bağımsız sivil toplumun bu tarz saldırılardan sonra ilk olarak ilk yardım sonrasında ise psikolojik ve sosyal destek verilmelidir. Devlet ve sivil toplumun sosyal ve psikolojik destek için kamuoyunu bilgilendirmeli ve yapılacak organizasyona kamuoyu dahil edilmesi gerekmektedir.

Uzun vadeli sosyal destek verilmeli ve verilen sosyal desteğin yararlı olup olmadığı kontrol edilmeli. Bu tarz durumlarda saldırıya maruz kalmış ve ya bir yakını maruz kalmış bireylerin adalete güvenmeleri sağlanmalı. Çünkü katılımcıların travma ve kaygıları aradan geçen 2-3 yıla rağmen hala yüksek çıkması gözlemlenildiği kadarıyla istenilen ölçüde adeletin sağlanamamasından kaynaklanabilmektedir.

Anlaşıldığı gibi sosyal desteğin travma ve anksiyete de çok etkili olduğu görülmektedir. Bu sebeple sosyal desteğin öneminin anlaşılması ve bu mekanizmanın maksimum düzeyde çalıştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

APA (1994). DSM-IV Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. Çev. Ertuğrul Köroğlu. Hekimler Yayın Birliği. Ankara.

Amerikan Psikiyatri Birliği: *Ruhsal Bozuklukların Tanımsal ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskı (DSM-5). Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'ndan*, çev. Köroğlu E. Ankara: Hekimler Yayın Birliği; 2013.

American Psychiatric Association, *Personality Disorders, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5th ed. Arlington, American Psychiatric Publishing; 2013. p.645-85.*

Aziz, H. (1995), *Understanding Terrorist Attacks on Tourists in Egypt*, Tourism Management 16, pp. 91- 95.

Barrett TW, Mizes JS (1988) *Combat and social support in the development of posttraumatic stress disorder in Vietnam veterans. Behavior Modification, 12(1):100-115.*

Başoğlu M, Şalcıoğlu E, Livanou M ve ark. (2002) Traumatic stres responses in earthquake survivors in Turkey. *J Trauma Stress, 15:269- 276.*

Beck, A.T., Epstein, N., Brown, G., & Ster, R.A. (1988). An Inventory for measuring clinical anxiety: *Psychometric properties. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56, 893-897.*

Brewin C, Andrews B, Valentine B (2000) Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma exposed adults. *J Consult Clin Psychol, 68:748-766.*

Buckley, P. J., and M. Klemm (1993), *The Decline of Tourism in Northern Ireland: The Causes*, Tourism Management 14, pp.184-194.

Cobb, A. R., Tedeschi, R. G., Calhoun, L. G., & Cann, A. (2006). Correlates of posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence. *Journal of Traumatic Stress*, 19(6), 895–903.

Cumhuriyet Gazetesi: Ankara Gar katliamı davasında karar. (2018, 12 Haziran). s.1-2.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1045231/Ankara_Gari_katliami_davasinda_karar

Cumhuriyet Gazetesi: Gaziantep'te düğüne canlı bomba saldırısı.(2016 20 Ağustos). S.1-5.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/587910/Gaziantep_te_dugune_canli_bomba_saldirisi_51_olu_69_yarali

Çolak, B., Kokurcan, A., Hamdi Özsan, H. (2013). DSM'ler Boyunca Travma Kavramının Seyri. *Kriz Dergisi*, 18 (3):19-25.

Demirli, A. (2011). Terörizm, Psikososyal Etkileri ve Müdahale Modelleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4 (35), 66-78

Diken.com: Ankara'da barış mitingi öncesin patlama.(2015, 10 Ekim). s.1-5.
<http://www.diken.com.tr/ankarada-baris-mitingi-oncesi-patlama>

Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.

Erden, G., Gürdil, G. (2009). Savaş Yaşantılarının Ardından Çocuk ve Ergenlerde Gözlenen Travma Tepkileri ve Psiko-Sosyal Yardım Önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24):1-13.

Eriksson C, Vande Kemp H, Gorsuch R ve ark. (2001) Trauma exposure and PTSD symptoms in international relief personel. *J Trauma Stres*, 13:205-211.

Erol, N., Öner, Ö. (2009). Travmaya Psikolojik Tepkiler ve Bunlara Yaklaşım. *Türk Psikologlar Dergisi*, 3:40-49.

Erşan, E. E., Kelleci, M., Baysal, B. (2013). Kalp Hastalarında Psikososyal Uyum, Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeylerine Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 16(2) : 214-224.

Eşsizoğlu, A., Yaşar, A., Bülbül, İ. ve ark. (2009). Bir Terörist Saldırı Sonrasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu Gelişimini Etkileyen Risk Faktörleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2):118-126.

Eşsizoğlu, A., Aydın, H., ve Bülbül, İ. (2009). Terörist saldırılar sonrasında travma sonrası stres bozukluğu: Bir gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri*, 12, 99-104.

Evrensel Gazetesi: 10 ekim katliamı 103 kişi hayatını kaybetti.(2015, 11 Ekim). s.1-3. <https://www.evrensel.net/haber/262443>

Foa, E.B., ve Riggs, D.S. (1993). Post-traumatic stress disorder in rape victims. *American Psychiatric Press review of psychiatry* (12). ed. Oldham, J., Riba, .M.B. ve Tasman, A. 273-303. American Psychiatric Press. Washington DC.

Frank G, Njenga FG, Nicholls PJ ve ark. (2004) Post-traumatic stress after terrorist attack: *psychological reactions following the US embassy bombing in Nairobi. Br J Psychiatry, 185:328-333.*

Gabriel R, Ferrando L, Corto'n ES ve ark. (2007) Psychopathological consequences after a terrorist attack: *An epidemiological study among victims, the general population, and police officers. Eur Psychiatry, 22: 339-346.*

Gartner, W. C., and J. Shen (1992), *The Impact of Tiananmen Square on China's Tourism Image*, Journal of Travel Research 30, pp.47- 52.

Gerçek Gazete: 10 ekim Ankara katliamı.(2015, 10 Ekim). s.1-4.
<https://gercekgazetesi.net/etiketler/10-ekim-ankara-katliami>

Giaconia, R. A., Reinherz, H. Z. ve Silverman, A. B. (1995). *Trauma and posttraumatic Stress disorder in a community population of older adolescents. Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 25(3): 384-392.*

Gökel, Ö. (2009). Erbaş ve Erlerin Anksiyete Seviyelerinin Belirlenmesi. *Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (1): 61.*

Green B, Grace M, Glessner G (1985) Identifying survivors at risk: Long term impairment following the Beverly Hills Supper Club Fire. *J Consult Clin Psychol, 53:672-678.*

Güneş M, Efe Sevim M, Özden SY (2002) Akut miyokard enfarktüsü sonrası depresyon ve anksiyete sıklığı. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 6:70-72.

Hartz, C. (1989), *Business Executives as International Terrorist Targets*, In International Terrorism: The Decade Ahead, J. R. Buckwalter, ed., pp. 21-28.

Hollier, R. (1991), *Conflict in the Gulf: Response of the Tourism Industry*, Tourism Management 12, pp.2- 4.

Horowitz MJ, Siegel B, Holen A ve ark. (1997) Diagnostic criteria for complicated grief disorder. *Am J Psychiatry*, 154:904- 910.

Hurley, J. A. (1988), *The Hotels of Rome: Meeting the Marketing Challenge of Terrorism*, The Cornell Quarterly 29, pp. 71-79.

Işık S. Travma Sonrası Stres Belirtileri Olan Bireylerde Olaya İlişkin Dikkat Yanlılığı, Ayrışma Düzeyi ve Çalışma Belleği Uzunluğu Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006*.

Kaplan HI, Sadock BJ (Eds). *Anxiety disorders. In:Kaplan and Sadock's Synopsis of psychiatry. Mass Publishing Co. Egypt. pp.581-628, 1998*

Karslı, N. (2013). İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma*

Kılıç, C., & Ulusoy, M. (2003). Psychological effects of the November 1999 earthquake in Turkey: an epidemiological study. *Acta Psychiatr Scand*, 108, 232–238.

Kırmızıtaş, H. (2016 26 Ekim). Kına gecesi katliamını 22-23 yaşlarındaki canlı bomba gerçekleştirmiştir. *Hürriyet Gazetesi*, s.1-6.

Kisac, I. (2006). Stress symptoms of survivors of the Marmara Region (Turkey) Earthquakes: A follow-up study. *International Journal of Stress Management*, 13(1), 118–126.

Krakover, S.(2000), Estimating The Effects of Atrocious Events on the Flow of Tourism in Israel, In *Tourism, War and The Commemoration of Atrocity*, ed. By G. Ashworth and R. Hartmann, New York: Cognizant Communication.

Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı. *Uluslar arası İlişkiler Akademik Dergisi*, 6 (24):33-54.

Jacobs S (1999) Traumatic Grief, Diagnosis, Treatment and Prevention. Brunner/ Mazel Inc.

Maziak, W., & Asfar, T. (2003). Physical abuse in low-income women in Aleppo, Syria. *Health Care for Women International*, 24, 313–326.

Njenga, F. G., Nicholls, P. J., Nyamai, C., Kigamwa, P., & Davidson, J. R. T. (2004). Naturalistic study reactions following the US embassy bombing in Nairobi: Post-traumatic stress after terrorist attack: psychological. *The British Journal of Psychiatry*, 185, 328-333.

Olf, M., Langeland, W., Draijer, N., & Gersons, B. P. R. (2007). Gender differences in posttraumatic stress disorder. *Psychological Bulletin*, 133(2), 183–204.

Özpolat, T, Yüksel Ş. (2001). Yakınlarını Kaybeden Kişilerin Ruhsal Durumlarının ve Yas Tepkilerinin Karşılaştırılması. *Toplum ve Bilim*, 90:41-69.

Pat-Horenczyk, R., Abramovitz, R., Peled, O., Brom, D., Daie, A. ve Chemtob, C. M. (2007). Adolescent exposure to recurrent terrorism in Israel: Posttraumatic distress and functional impairment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(1), 76-85.

Pfefferbaum, B., Nixon, S. J., Tivis, R. D., Doughty, D. E., Pynoos, R. S., Gurwitch, R. H. ve Foy, D. W. (2001). *Television exposure in children after a terrorist incident. Psychiatry*, 64(3), 202-211.

Salihi, E. (2014). Irak: Savaştan Yeni Otoriterizme. *Akademik Araştırma Dergisi*, 60:217-222.

Sencer S (2001) Türkler/ Kürtler, Anneler ve Siyaset: Savaşta Çocuklarını kaybetmiş Türk ve Kürt Anneler Üzerine Bir Yorum. *Toplum ve Bilim*, 90:22-40.

Sezgin, U., Yüksel, Ş., Topçu, Z., ve Dişçiğil, G.A. (2004). Ne Zaman Travmatik Yas Tanısı Konulur? Ne Zaman Tedavi Başlar?. *Klinik Psikiyatri*, 7:167-175.

Sorias O (1990). Sosyal desteğin değerlendirilmesi II.: toplumdan seçilmiş bir örnekleme, sosyal ağın yapısal özellikleri ile algılanan destek. *Seminer Psikolojisi* 6/7: 27-40.

Sungur, M. (1999). İkincil Travma ve Sosyal Destek. *Klinik Psikiyatri*, 105-108.

Şavur, E., Aslan Tomas, S. (2008). Terör Olayları Sonrasında Psikososyal Destek Hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18 (1):45-58.

Şentürk, E. (2017). Sosyal Medya Bağımlılığının, Depresyon, Anksiyete Bozukluğu, Karışık Anksiyete ve Depresif Bozukluğu Hastaları ile Kontrol Grubu Arasında Karşılaştırılması ve Kullanılmasının Kişilik Özellikleri İlişkisinin Araştırılması. *Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı. Ankara.*

Şimşek, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 54:90-101.

Thabet, A. A. M., Abed, Y. ve Vostanis, P. (2004). Comorbidity of PTSD and depression among refugee children during war conflict. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(3), 533-542.

Teye, V. B. (1986), *Liberation Wars and Tourism Development in Africa: The Case of Zambia*, Annals of Tourism Research 13, pp. 589- 608.

Teye, V. B. (1988) *Coups d'Etat and African Tourism: A Study of Ghana*, Annals of Tourism Research 15, pp.329- 356

Tremblay, P. (1989), *Pooling International Tourism in Western Europe*, Annals of Tourism Research 16, pp. 477- 491.

Wahab, S. (1996), *Tourism and Terrorism: Synthesis of the Problem with Emphasis on Egypt*, In Tourism, Crime and International Security Issues, A. Pizam and Y. Mansfeld, eds., New York: Wiley, pp. 175-186.

Wahab, S. (1995), *Terrorism: A Challenge to Tourism. In Security and Risks in Travel and Tourism*, Proceedings of the Talk at the Top Conference, Ostersund: Mid-Sweden University, pp. 84-108.

Witt, S. F., and S. A. Moore (1992), *Promoting Tourism in the Face of Terrorism: The Role of Special Events in Northern Ireland*, Journal of International Consumer Marketing 4, pp.63- 75.

Yanılığı, Ayırışma Düzeyi ve Çalışma Belleği Uzamı Arasındaki İlişkiler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.*

Yılmaz, B. (2007). Yardım Çalışmalarında Travmatik Stres. Klinik Psikiyatri, 10(1), 137-147

Yılmaz, B. (2007). Yardım Çalışanlarında Travmatik Stres. Klinik Psikiyatri, 10:137-147.

Ulusoy, M., Şahin, N. & Erkmen, H. (1998). Turkish version of the Beck Anxiety Inventory: *Psychometric properties. Journal of Cognitive Psychotherapy*, 12(2), 163-182.

Verger P, Dab W, Lamping DL ve ark. (2004) The Psychological Impact of Terrorism: *An Epidemiologic Study of Posttraumatic Stress Disorder and Associated Factors in Victims of the 1995–1996 Bombings in France. Am J Psychiatry*, 161:1384-1389.

Tamer Akar, A., Sorgun, E., Mestçioğlu, Ö, ve ark. (2008). İstanbul'daki Bombalama Eylemlerinin Erişkin ve Ergenlerdeki Travmatik Stres Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61):63-71.

Kişisel Bilgi Formu

Aşağıda ki soruları lütfen dikkatlice okuyunuz. Sizin için uygun olan sadece bir yanıtı (X) işaretleyiniz. Yardımlarınızdan ötürü teşekkür ederiz.

1.Yaşı:

2.Cinsiyeti:

1. Erkek 2. Kadın

3. Medeni Durumu

- 1.Bekar 3. Ayrı yaşıyor 5. Dul
2.Evli 4. Boşanmış 6. Birlikte yaşıyor

4. Kiminle Yaşadığı

- 1.Eş ve çocuklar 3. Anne-baba 5. Arkadaş / akraba
2.Eş 4. Yalnız 6. Diğer (belirtiniz)

5. Öğrenimi

- 1.Okuma-yazma bilmiyor 3. İlkokul 5. Lise
2.Okuma-yazma biliyor 4. Ortaokul 6. Üniversite / Yüksekokul

6.Mesleği

- 1.Ücretli çalışıyor 2. Öğrenci 3. İşsiz (sağlık nedenleriyle)
4.Kendi işi 5. Ev Kadını
6.Ücret almadan çalışıyor (gönüllü) 7. Emekli
8. İşsiz (diğer nedenlerle) 9. Diğer (belirtiniz)

7.Yaşadığı Yerleşim Yeri

- 1.Şehir 2.İlçe 3.Kasaba 4.Köy-Mezra

Bölge (.....)

8.Sizin ve ya Bir Yakınızın Etkilendiği Olay Hangisidir?

- 1.Ankara Gar Katliamı 3.Gaziantep (Sokaktaki Düğün) Katliamı
2.Suruç Katliamı 4.Diğer (.....)

9.Olay Anında Olay Yerinde miydiniz?

1. Evet 2. Hayır

10. Olaydan Etkilenen Kişi

- 1.Kendim 2. Birinci dereceden kişiler (.....)
3.Uzaktan akrabalarım (.....)
4.Arkadaşlarım 5.Uzaktan tanıdıklarım
6.Tanıımıyorum

11. Olaydan Etkilenme Derecesi

- 1.Yara alınmadı 2.Hafif yaralanma 3.Orta düzeyde yaralanma
(.....)
4.Ağır yaralanma (.....)
5.Yaşamını yitirme

12.Olay Sonrası Sosyal Destek Gördünüz mü?

- 1.Evet 2.Hayır

13.Sosyal Desteği Kim Tarafından Gördünüz?

- 1.Psikolog/Psikiyatri
2.Sosyal Hizmet Uzmanı
3.Doktor
4.Sivil Toplum Kuruluşları
5. Din Görevlileri
6.Diğer (.....)

14.Sosyal Desteği Ne Kadar Süre Gördünüz?

1. (0-1) Ay 2. (1-3) Ay 3. (3-6) Ay 4. (6-12) Ay
5. (12-18) Ay 16. (18 Ay ve Üstü)

15.Sosyal Desteği Ücretli ve ya Ücretsiz Gördüm

1. Ücretli 2. Ücretsiz

16.Sosyal Desteğin Size Yarar Sağladığını Düşünüyor musunuz

- 1.Hiç Yararlı Değildi 2.Biraz Yararlıydı
3.Yararlıydı 4.Çok Yararlıydı

Beck Anksiyete Ölçeği

Aşağıda insanların kaygılı ya da endişeli oldukları zamanlarda yaşadıkları bazı belirtiler verilmiştir. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz. Daha sonra, her maddedeki belirtinin BUGÜN DAHİL SON BİR (1) HAFTADIR sizi ne kadar rahatsız ettiğini, sizi yansıtan uygun seçeneği işaretleyerek belirleyiniz. Bütün sorulara cevap veriniz.

1. Bedeninizin herhangi bir yerinde uyuşma veya karıncalanma

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

2. Sıcak / ateş basmaları

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

3. Bacaklarda halsizlik, titreme

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

4. Gevşeyememe / gergin olma

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

5. Çok kötü şeyler olacak korkusu

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

6. Baş dönmesi veya sersemlik

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

7. Kalp çarpıntısı

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

8. Dengeyi kaybetme duygusu

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

9. Dehşete kapılma

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

10. Sinirlilik

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

11. Boğuluyormuş gibi olma duygusu.

- Hiç
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildi.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

12. Ellerde titreme.

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

13. Titreklik.

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

14. Kontrolü kaybetme korkusu

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

15. Nefes almada güçlük.

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

16. Ölüm korkusu

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

17. Korkuya kapılma

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

18. Midede hazımsızlık ya da rahatsızlık hissi

- Hiç,
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

19. Baygınlık

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım

20. Yüzün kızarması

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

21. Terleme (sıcaklığa bağlı olmayan)

- Hiç.
- Hafif düzeyde. Beni pek etkilemedi.
- Orta düzeyde. Hoş değildi ama katlanabildim.
- Ciddi düzeyde. Dayanmakta çok zorlandım.

Bu 5 sayfaya da travma ve sosyal destek ölçekleri konulacak

ÖZGEÇMİŞ

Ümit Başarır, 01.01.1992 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğretimini Diyarbakır'da, lise eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. 2011-2016 yılları arasında lisans eğitimini Yakın Doğu Üniversitesi İngilizce Psikoloji bölümünde tamamlamış, 2016 yılında Yakın Doğu Üniversitesi, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. Lisans ve Yüksek Lisans öğrenimi süresince çeşitli eğitim, seminer ve gönüllü çalışmalara katılmış, "Diyarbakır Montessori kreş ve bakım evinde gelişim stajını", "İstanbul Ekotom Hastanesi Psikiyatri servisinde ise Klinik stajını" tamamlamıştır. Şuan ise özel bir Hastane ve Danışmanlık ve Psikoloji Merkezinde danışan almaya devam etmektedir.

Prof.Dr. Ebru ŞALCIOĞLU'ndan Bilişsel ve Davranışçı Terapiler: Klinik Değerlendirme ve Vaka Formülasyonu, Panik Bozukluk, Agorafobi ve Sosyal Kaygı, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Obsesif-Kompulsif Bozukluk ve Yaygın Kaygı Bozukluğu ve Depresyon eğitimini almıştır.

İntihal raporunun ilk sayfası buraya eklenecek

06.03.2018

Sayın Prof. Dr. Fatma Gül Cırhinlioğlu

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2018/96 proje numaralı ve **“Türkiye’de Sivillere Yönelik Gerçekleştirilen Terör Eylemlerinin Psikolojik ve Sosyal Etkileri”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Yardımcı Doçent Doktor Direnç Kanol
Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Direnç Kanol

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sosyal Bilimler Enstitüsü/Klinik Psikoloji

Yakın Doğu Üniversitesi

Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tel: +90 (392) 223 64 64

Faks: +90 (392) 223 64 61 Web: info@neu.edu.tr

Türkiye’de Sivillere Yönelik Gerçekleştirilen Terör Eylemlerinin Psikolojik ve Sosyal Etkileri

Değerli katılımcı,

Araştırmaya katılmayı kabul etmeden önce, lütfen araştırma ile ilgili aşağıda bulunan bilgileri dikkatlice okumak için birkaç dakikanızı ayırınız.

Araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz varsa, aşağıda iletişim bilgileri olan araştırmacıyla iletişim kurabilirsiniz.

Bu araştırma Ümit Başarır tarafından, Prof.Dr. Fatma Gül Cirhinlioğlu denetimi altında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı travma, kaygı ve sosyal desteği araştırmaktır. Çalışma, en fazla 20 dakikanızı alacaktır.

Çalışmaya katılımınız zorunlu değildir ve katılmayı reddetme hakkına sahipsiniz. Çalışmadan, istediğiniz bir anda, açıklama yapmaksızın çekilme hakkına sahipsiniz. Araştırmadan çekilmeniz durumunda, yanıtlarınız yok edilecektir ve araştırmada kullanılmayacaktır. Eğer araştırmaya katılmayı ve tamamlamayı kabul ederseniz, cevaplar ve anketler **gizlilikle** korunacaktır. İsminiz ve tanımlayıcı bilgileriniz, anketin geri kalan kısımlarından ayrı olarak muhafaza edilecektir. Veriler, araştırma tamamlandıktan sonra en çok 6 yıl boyunca muhafaza edilecektir. Verilerin analizinden sonra, araştırma ile ilgili bir rapor yayınlanabilir.

..... **Gönüllü katılımınızı belirtmek için, lütfen aşağıda bulunan bilgilendirilmiş onam formunu imzalayınız.**

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU

Araştırmanın Başlığı:

Araştırmacıların Adları: İsim, Email

adresi & Adres

Her ifadeye katıldığınızı belirtmek için lütfen yanda bulunan kutuları işaretleriniz.

1. Bilgileri okuyup anladığımı ve soru sorma fırsatımın olduğunu onaylıyorum.
2. Katılımımın gönüllü olduğunu ve açıklama yapmaksızın, istediğim bir anda araştırmadan çekilebileceğimi anlıyorum.
3. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Tarih

İmza

..... Araştırmanın etiği ile ilgili bir endişeniz var ise, endişenizi detaylı bir şekilde açıklayan yazılı bir metin ile Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölüm Başkan Yardısı, Doc. Meryem Karaaziz ile iletişime geçebilirsiniz (Meryem.karaaziz@gmail.com)

EK-2 Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği

	Yaşadım ve hatırlayınca	Yaşadım ancak	Tanık oldum ve düşününce	
				Aşağıdaki sorular hayatınızın herhangi bir döneminde, olduğunuz stresli ve travmatik bir olayı yaşamış veya tanık olmuşsanız buduru mu değerlendirilmektedir. Başınızdan geçen butürolayların hepsini aşağıdaki kutulara tanık olma veya aolayı yaşamış olmanızla ilgili işaretleyiniz.
1.	☐	☐	☐	Ciddi bir kaza, yangın, ya da patlama olayı (örneğin: trafik kazası, iş kazası, araba, uçak ya da tekne kazası gibi...)
2.	☐	☐	☐	Doğal afet (örneğin: büyük deprem, hortum, kasırga, sel baskını gibi...)
3.	☐	☐	☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişiyi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin: saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırı, silahlı saldırı, bıçaklanma, ya da silahlere hinalınma gibi...)
4.	☐	☐	☐	Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya bıçaklanma, ya da silahlere hinalınma gibi...)
5.	☐	☐	☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişiyi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin: tecavüz ya da tecavüz teşebbüsü gibi...)
6.	☐	☐	☐	Tanımadığınız bir kişiyi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin: tecavüz ya da tecavüz teşebbüsü gibi...)
7.	☐	☐	☐	Askeri bir çatışmaya da savaş alanında bulunma
8.	☐	☐	☐	18 yaşından küçük olduğunuz bir dönemden kendinizden 5 yada daha büyük yaştabiriyle cinsel temas (örneğin: cinsel organlarla, göğüslerle temas gibi...)
9.	☐	☐	☐	Hapsedilme (örneğin: cezaevine düşme, savaş esiri olma, rehinalınma gibi...)
10.	☐	☐	☐	İşkenceye maruz kalma (fiziksel ya da psikolojik)
11.	☐	☐	☐	Hayatı tehdit eden bir hastalığa yaşama.
12.	☐	☐	☐	Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü.
13.	☐	☐	☐	Bunların dışında yaşamış bir travmatik olay veya yaşadığınız ortamda yaşadığınız travmatik bir durum varsa lütfen kısaca anlatınız.....
14.	☐	☐	☐	Yukarıdaki işaretlediğiniz olaylardan en fazla etkileyen hangisi oldu? Numarasını yazarak belirtiniz... (işkence görmüşseniz 10 numaralı gibi...) =
15.	Sizi en fazla etkileyen bu olay ne zaman gerçekleşmişti? a) 1 aydan daha az b) 1-3 ay arası c) 3-6 ay arası d) 6 ay – 3 yılları e) 3-5 yılları f) 5 yıldan daha fazla			

BUNDAN SONRA YANITLAYACAĞINIZ SORULARI SİZİ EN FAZLA ETKİLEYEN BU OLAYI

VE ÇALIŞTIĞINIZ ORTAMDA KARŞILAŞTIĞINIZ TRAVMATİK OLAYLARI DÜŞÜNEREK CEVAPLAYINIZ.

EK-3 Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği

Aşağıdaki sorularda Evet için (E) Hayır için (H) harfini daire içine alarak yanıtlayınız.
Lütfen boş soru bırakmadı cevaplayınız...

Bu travmatik olay sırasında:

16.	E	H	Fiziksel bir yara aldınız mı veya sağlığını bozuldu mu?
17.	E	H	Başka bir kişi fiziksel bir yara aldı veya sağlığı bozuldu mu?
18.	E	H	Hayatınızın tehlike olduğu düşününüz mü?
19.	E	H	Başka bir kişinin hayatının tehlike olduğu düşününüz mü?
20.	E	H	Kendinizi çaresiz hissettiniz mi?
21.	E	H	Büyük bir korku duyup yaşadınız mı?

Aşağıda insanların bir travmatik olayın ardından yaşayabileceği bazı sorunlar beşirtilmiştir. Her maddeyi dikkatlice okuyarak sizi en fazla etkileyen bu olayı ve çalıştığınız ortamda karşılaştığınız travmatik olayları düşünerek SON BİR AY İÇİNDE bu sorunun size ne sıklıkta ve şiddette rahatsız ettiğini en iyi ifade eden sayıyı aşağıdaki puanlamaya göre yazınız. (0,1,2 ya da 3 şeklinde)

Sıklık

- 0 Hiç ya da yalnızca bir kez
1 Haftada bir ya da daha az/kısa bir süre
2 Haftada 2 – 4 kez / yarım gün
3 Haftada 5 ya da daha fazla / neredeyse bütün gün

Şiddet

- 0 Hiç
1 Hafif
2 Orta
3 Ağır/çok şiddetli

Sıklık						Şiddet			
22.	0	1	2	3	Bu travmatik olay hakkında, istemediğiniz halde aklınızda rahatsız edici düşüncelere da imgelerin gelmesi	0	1	2	3
23.	0	1	2	3	Bu travmatik olayla ilgili kötü rüyalara da kabuslar görme	0	1	2	3
24.	0	1	2	3	Bu travmatik olayı yeniden yaşama, sanki tekrar oluyormuş gibi hissetmeye da öyle davranma	0	1	2	3
25.	0	1	2	3	Bu travmatik olayı hatırladığınızda duygusal olarak altüst olduğunuz hissetme (örneğin, korku, öfke, üzüntü, suçluluk vb. gibi duygulara yaşama)	0	1	2	3
26.	0	1	2	3	Bu travmatik olayı hatırladığınızda vücudunuzda fiziksel tepkiler meydana gelmesi (örneğin, ter boşalması, kalbin hızlı çarpması)	0	1	2	3
27.	0	1	2	3	Bu travmatik olayı düşünmemeye, hakkındaki konuşmamaya da hissetmemeye çalışma	0	1	2	3
28.	0	1	2	3	Size bu travmatik olayı hatırlatan etkinliklerden, kişilerden ya da yerlerden kaçınmaya çalışma	0	1	2	3
29.	0	1	2	3	Bu travmatik olayın önem taşıyan bir bölümünü hatırlayamama	0	1	2	3
30.	0	1	2	3	Önemli etkinliklere çok daha az sıklıkta katılmaya da bu etkinliklere çok daha az ilgidenme	0	1	2	3
31.	0	1	2	3	Çevrenizdeki insanlarla aranızda bir mesafe hissetmeye da onlardan kopmuş olduğunuz duygusuna kapılma	0	1	2	3
32.	0	1	2	3	Duygusal açıdan kendinizi donuk, uyuşuk hissetme (örneğin, ağlayamamaya da sevecen duygulara yaşayamama)	0	1	2	3
33.	0	1	2	3	Gelecekte ilgililerinizin ya da umutlarınızın gerçekleşmeyeceği duygusuna kapılma (örneğin, bir meslek hayatınızın olmayacağı, evlenmeyeceğiniz, çocuğunuzun olmayacağı ya da ömrünüzün uzun olmayacağı duygusu)	0	1	2	3
34.	0	1	2	3	Uykuya dalmaya da uyumadığınız zamanlara yaşama	0	1	2	3
35.	0	1	2	3	Çabuk sinirlenmeye da öfke nöbetleri geçirme	0	1	2	3
36.	0	1	2	3	Düşüncenizi ya da dikkatinizi belli bir noktada toplamada sıkıntıya yaşama (örneğin, bir konuşması sırasında konuya kaçırma, televizyondaki bir öyküye takilip edememe, okuduğunuz şeyi unutma)	0	1	2	3
37.	0	1	2	3	Aşırı derecede titremek (örneğin, çevrenizdekilerin olduğu yerde kontrol etme, sırtınızın bir kapıya dönük olduğunda rahatsız olma, vb.)	0	1	2	3
38.	0	1	2	3	Diken üstün olma ya da kolayca irkilme (örneğin, birisi peşinizden geçmesi)	0	1	2	3

EK-4 Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği

39. Yukarıda belirttiğiniz sorunları ne kadar zamandır yaşıyorsunuz? (YALNIZCA BİR TANESİNİ daireiçinealınız)
a) Bir aydan daha az
b) 1-3 ay arası
c) 3 aydan daha fazla

40. Bu sorunlar söz konusu travmatik olaydan ne kadar sonra başladı? (YALNIZCA BİR TANESİNİ daireiçinealınız)
a) 6 aydan daha az sürede
b) 6 ay ya da daha fazla süreden sonra

Sizi etkileyen bu olayın, hayatınıza aşağıda belirtilen alanlarından herhangi birini son 1 ay süresince engelleyip engellemediğini belirtiniz.

Aşağıdaki sorularda E (Evet) için (E) Hayır için (H) harfini daireiçine alarak yanıtlayınız.
Lütfen boş soru bırakmadıktan sonra cevaplayınız...

41.	E	H	İş hayatı
42.	E	H	Evin günlük işleri
43.	E	H	Arkadaşlarınızla ilişkiler
44.	E	H	Eğlence ve boş zamanlardaki etkinlikler
45.	E	H	Okul ile ilişkiler
46.	E	H	Ailenizle ilişkiler
47.	E	H	Cinsiyet yaşam
48.	E	H	Genel anlamda hayattan memnuniyet
49.	E	H	Hayatınızın her alanındaki gelişim düzeyi

ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1’den 7’ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlelerin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.	Kesinlikle hayır						Kesinlikle evet
1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan var (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor).	1	2	3	4	5	6	7
2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan var (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor).	1	2	3	4	5	6	7
3. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden alırım (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden).	1	2	3	4	5	6	7
5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	1	2	3	4	5	6	7
6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.	1	2	3	4	5	6	7
7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenilebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
8. Sorunlarımı ailemle konuşabilirim (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle).	1	2	3	4	5	6	7
9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.	1	2	3	4	5	6	7
10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan var (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor).	1	2	3	4	5	6	7
11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.	1	2	3	4	5	6	7
12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7

